

ÉRTEKEZÉSEK

A TÖRTÉNETI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. (1847—1870.) I—XII. 6 kor. 40 fill. — **Második kötet.** (1871—1872.) I—X. 3 kor. 60 fill. — **Harmadik kötet.** (1873—1874.) I—X. 4 kor. — **Negyedik kötet.** (1874—1875.) I—VI. 6 kor. 40 fill. — **Ötödik kötet.** (1875—1876.) I—V. 7 kor. 10 fill. — **Hatodik kötet.** (1876—1877.) I—X. 6 kor. 10 fill. — **Hetedik kötet.** (1877—1878.) I—X. 6 kor. — **Nyolczadik kötet.** (1878—1880.) I—X. 6 kor.

Kilenczedik kötet. I. A tervezett négyes szövetség Ausztria-, Orosz-, Francia- a Spanyolország közt. 1787—1790. *Wertheimer Edéltől.* 1 kor. — II. A Limes Dacicus első része. *Torma Károlytól.* 1 kor. 80 fill. — III. Jelentés a gyulafehérvári káptalan levéltárában tett kutatásokról. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — IV. A kalendáriumokról. *Jakab Elektől.* 80 fill. — V. Az aquinomi amphitheatrum északi fele. *Torma Károlytól.* 2 kor. — VI. A zámí és ohati apátságok. *Balassy Ferencztől.* 80 fill. — VII. Nápolyi Péter. Egy diplomata a XVII. század elejéről. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — VIII. A Renaissance kezdete és fejlődése, különös tekintettel hazánk műépítészeti emlékeire. *Myskorszky Victoról.* 80 fill. — IX. Marsigli élete és munkái. *Beliczay Jónástól.* 1 kor. 20 fill. — X. Az európai vasuti ügy fejleményei és eredményei a magyar magánjog szempontjából. *Wenzel Gusztávtól.* 1 kor. — XI. A paraszt vármegye. *Gyárfás Istvántól.* 60 fill. — XII. Adatok a helynevek történetéhez. *Majláth Bélától.* 40 fill.

Tizedik kötet. I. Bethlen Gábor és a svéd diplomácia. *Szilágyi Sándortól.* 40 fill. — II. Az 1609-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — III. Forgách Ádám és Báthory Sóna ékszerének történetéből. *Majláth Bélától.* 40 fill. — IV. A Fuggarek jelentősége Magyarország történetében. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — V. A jászak nyelv és nemzetisége. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. — VI. Mythológiai elemek a székely népköltészet- és népiéletben. *Korma Ferencztől.* 60 fill. — VII. A Hajduk kibékítési kísérlete Ináncshon 1807-ben. *Majláth Bélától.* 40 fill. — VIII. A Petrarka Oedex kún nyelve. *Gyárfás Istvántól.* 1 kor. 20 fill. — IX. I. Rákóczy György első összeköttetése a svédekkel. *Szilágyi Sándortól.* 20 fill. — X. Franciaország magatartása II. József császárnak II. Frigyes porosz királlyal történt találkozásával szemben. *Wertheimer Edéltől.* 40 fill.

Tizenegyedik kötet. I. Masolino olasz képiro művei. Irta *Vaisz Ignác.* 20 fill. — II. Az 1681-ki soproni országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. — III. A magyar alkotmány felfüggesztése 1673-ban. Dr. *Károlyi Árpádtól.* 80 fill. — IV. Az 1685-ki táborozás történetéhez. *Thaly Kálmántól.* 60 fill. — V. Kritikai tanulmányok a Frangepán család történetéhez. *Wenzel Gusztávtól.* 80 fill. — VI. Bethlen Gábor fehérvári síremléke és alapítványai. *Szilágyi Sándortól.* Ára 20 fill. — VII. Egy állítólagos római mediterrán-út Pannoniában. Dr. *Ortway Tivadartól.* 1 kor. — VIII. A keszthelyi dobogó sírmező. *Lipp Vilmostól.* 20 fill. — IX. Gróf Pálffy Miklós főkanzellár iratai Magyarország kormányzásáról. *Marczali Henrikől.* 80 fill. — X. Erdély katonai védereje átalakulása a XVIII. században. *Jakab Elektől.* 1 kor. 20 fill.

GISKRA,

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL ABAUJMEGYÉRE.

DR TÓTH-SZABÓ PÁLTÓL.

(Olvasatott a M. Tud. Akadémia II. oszt. 1903. október 12-én tartott ülésén.)

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1903.

Albert királyunk halála után, 1440-ben, hazánk két pártra szakadt. Az egyik párt a lengyel Ulászlót vallotta királyának, a másik Albert utószülött fiának, Lászlónak hódolt. E pártraszakadás révén előkelő szerephez jutott ez évek történetében a cseh származású brandisi Giskra János, kit Erzsébet királyné, Albert özvegye, azzal a feladattal bízott meg, hogy hazánk felső vármegyéit és városait a fia iránti hűségben megtartsa. Giskra haladéktalanul megszállotta a reábizott részeket s kormányozta azokat minden országos végzés és törvény ellenére, az illető részeknek pedig legnagyobb veszedelmére és kárára akkor is, mikor már az egész nemzet elfogadta Lászlót királyának. Hatalma csak V. László trónralépésével vált ártalmatlanná. Szerephez jutott azonban újra László utolsó évében. Giskra egyike volt azoknak, kik a Hunyadi-fiukat fogságba ejtették, majd többi között őt bizta meg László király a Hunyadi László kivégeztetésére támadt mozgalom leverésével. Mátyás trónrajutásával előbb Kázmér lengyel királynak, utóbb Frigyes császárnak ajánlotta fel szolgálatát s csak, mikor Frigyes békés megegyezésre jutott Mátyással, bent az országban pedig Mátyás vezérei összetörték a csehek hatalmát, hódolt meg Frigyes közbenjárásával nagy királyunknak.

Giskra Jánosnak e röviden vázolt működését tettük jelen dolgozatunk tárgyává. Nyomon követtük a cseh vezért fellépésétől 1462-ig, Mátyás előtt Vázott történt meghódolástig. Bemutattuk általában a sok törvényszegést, jogfosztást, zaklatást, melyek nevéhez fűződnek; figyelmünket azonban főképen Abaujmegye s a vele szomszédos részek [sorsára irányoztuk. Fejtegetésünk azonban hiányos lett volna, ha ki nem terjeszkedtünk volna a vallási, erkölcsi állapotokra is. Ezt annál is inkább meg kellett tennünk, mert Giskra és zsoldos népe

kelyhesek voltak, s így hatásuk vallási, erkölcsi téren elmaradhatatlan volt. Felhasználtuk dolgozatunkhoz a már kiadott okleveleket, a mennyiben az élénk szabott keretben értékesíthettük s felhasználtuk első sorban azokat, melyeket különböző levéltárakban mi magunk kutattunk fel. Forrásainkat különben tárgyalásunk folyamán mindenütt jeleztük.

* * *

A magyar országgyűlés 1440. január 18-án állította ki a megbízó levelet azon követség számára, melynek feladata volt, hogy a nemzet egyértelmű megállapodásához képest, a melyhez hosszas habozás után Albert özvegye, Erzsébet királyné is hozzájárult, Ulászlót, az ifjú lengyel királyt hívja meg az elárult magyar trónra s ha ez elfogadta a meghívást, az országgyűlés nevében meg is választja magyar királynak. A követség élén Dominis János, zenggi püspök állott, ki mint pápai követ már megfordult Lengyelországban; tagjai pedig hazánk első zászlós urai voltak, mint Tallóczy Máté, Horvátország, Dalmácia és Szlavónia bánja, Bátorfi István országbíró, Perényi János tárnok-, Pálóczy László főajtónálló- és Marczali Imre főasztalnokmester.¹⁾ E hivatalos személyekhez mások is csatlakoztak, így Kassa, Bártfa és Lőcse városok képviselői is.²⁾

Ulászló hosszas tanácskozások után elfogadta a magyarok meghívását s 1440. április 21-én átlépte a magyar határt. Első pihenőjét Késmárkon tartotta, melynek ura, Perényi Miklós, illő hódolattal fogadta.³⁾ Alig volt magyar földön, máris gondja volt rá, hogy a magyarok szívét magához bilincselje. Késmárk városát felmentette minden vám alól egész Lengyelországban,⁴⁾ Perényi Miklóst, a vendéglátó házigazdát nemcsak megerősítette késmárki kapitányságában, de Szepes-

megye élére állította;⁵⁾ s a mikor ígéretéhez képest a tizenhárom szepesi várost, melyet még Zsigmond király zálogosított el 1412-ben, Magyarországhoz visszaesatolta, a városoktól közösen választandó főispán székhelyéül Késmárkot jelölte ki.⁶⁾ Még Késmárkon időzött, a mikor elébe sietett Rozgonyi Simon egri püspök, Erzsébetnek, mivel az esztergomi érseki szék betöltésénél mellőzte, egyik legádázabb ellensége, Ulászlónak legbuzgóbb híve, útközben elfoglalva Eperjest a király számára.⁷⁾ Tizenkétnapi mulatás után Ulászló elhagyta Késmárkot és Igló, Kis-Szeben, Eperjes városokon át, a Tárca s Hernád völgyén, mindinkább növekvő kísérettel, pünkösdi szombatján érkezett Egerbe, Rozgonyi Simon székhelyére. Kevés napok multán bevonult Budára. A június végén tartott országgyűlés megerősítette a krakkói választást; július 17-én Ulászló szent István hermányának koronájával királylyá koronáztatott.

Alig indult el a követség Krakkóba, az özvegy királyné már megbánta engedékenységet. Mikor pedig megszülte Lászlót, gyorsfutárt menesztett Krakkóba, hogy a magyar urakat a tanácskozások megszakítására bírja, mert van már Magyarországnak férfi királya. A lovagias Ulászlót habozásra bírja Erzsébet tiltakozása, de a magyar urakat nem ingatta meg.

S ezzel el volt vetve a koczka, el volt vetve a magva a következő évek zivataraival is. Még folyt a tanácskozás Krakkóban, a mikor Erzsébet Kassa, Bártfa és Lőcse városoktól, megköszönve eddigi ragaszkodásukat,⁸⁾ hűségüket vett⁹⁾ s kitartásra budította azokat, valamint Késmárk városát.¹⁰⁾

Késmárk mégis meghódolt Ulászlónak, Eperjest pedig Rozgonyi Simon fegyverrel hajtotta hatalmába; de Kassa, Lőcse, Bártfa, melyeknek követői megjelentek ugyan Krakkóban, de ez a követség Erzsébet beleegyezésével indult útnak, úgyszintén Körmöczbánya megmaradtak a királyné hűségében,

¹⁾ Ulászló királynak megválasztása alkalmával Krakkóban 1440. márczius 8-án kelt oklevele, közli Kovachich, Suppl. ad. vestigia comitiorum, Buda, 1798. I. 476.

²⁾ Johannis Dlugossi sen Longini, canonici quondam Cracoviensis Historiae Polonicae libri XIII. Lipsiae, 1711. XII. 720.

³⁾ Dlugoss, i. m. 732.

⁴⁾ Az Iglón (in nova villa) 1440. május 5. kelt oklevél. Közli Wagner, Analecta Seepusii, Viennae, 1774. I. 58.

⁵⁾ Wagner, i. m. III. 217.

⁶⁾ A Budán 1440. decz. 30. kelt oklevél, Wagner, i. m. I. 222. 1.

⁷⁾ Bonfini, Dec. rer. Hung. III. 4. 427. Lőpesei kiadás, 1771.

⁸⁾ Erzsébet levele Komáromból, 1440. febr. 12. Wagner, i. m. I. 84.

⁹⁾ Dlugoss, i. m. 754.

¹⁰⁾ Erzsébet levele Késmárkhoz, Wagner, i. m. I. 57.

példájukat rövid időn belül részint önszántukból, részint fegyverrel kényszerítve, a többi városok is követték. S míg Ulászló Rozgonyi Simon házában ünnepelte a pünkösödöt, ugyanezen pünkösöd első napján (május 15-én,) Szécsi Dénes, esztergomi érsek a háromhónapos Lászlót, Kottaner Ilona karjaiban, szent István koronájával Székesfehérvárott megkoronázta.¹⁾

Így ugyanazon évben két koronázott királyunk volt s a kettő között oszlott meg az ország. Hédervári Lőrincz, a nádor, s vele, hogy csak a főbbeket említsük, Losonczy János és László, Pálóczi Simon, Rozgonyi István, Szentmiklósi Pongrácz, Csáki Ferencz s a kit az első helyen kellett volna megneveznünk, Hunyadi János,²⁾ valamint János kalocsai érsek, az egri, veszprémi, csanádi, pécsi, erdélyi, váradi, váci, nyitrai, zágrábi püspökök, s a krakkói követség előkelő tagjai Ulászlónak hódoltak. Erzsébet, illetőleg V. László ügyét támogatták Cillei Ulrik, László nagybátyja, Szécsi Dénes, az esztergomi érsek és testvére Tamás, a királyné tárnokmestere, a győri püspök, Ujlaki Miklós, ki azonban önhasznát keresve, csakhamar Ulászlóhoz pártolt, Garai László, Kanizsai Imre és László, a Rozgonyi-testvérek. Ulászló pártja erősebb, ott van az ország első világi zászlós ura, a nádor; de nem kicsinylendő az Erzsébet pártja sem, mely keblébe sorozza az ország első egyházi zászlós urát, az esztergomi érseket.

Erzsébet bár tudta, hogy az ország többsége Ulászló ügyét kívánja diadalra juttatni, még sem adta fel a reményt, hogy a szent koronával együtt az országot is megmentheti gyermeke számára. Kész volt e czélért fegyvert is fogni, az országot polgárháborúba taszítani. De a kincstára üres. Ezért előbb Albert osztrák herceghez, majd Frigyes császárhoz fordul s tőle kér segítséget. Frigyes, bár nagybátyja Lászlónak s az a körülmény, hogy a kis László kezei között lesz, hazánkat illetőleg nagy befolyással kecsegteti, megfizetett támogatását. Erzsébet azonban minden áldozatra kész. Zálogba adja Frigyesnek a szent koronát, saját ékszereit, több birtokát s

így jut annyi pénzhez, hogy zsoldosokat fogadhasson. Alig érkezett Ulászló Budára, a királyné máris követeket küldött Kassára, hogy kitartásra buzdítsa, ígervén, hogy Csehországból nemsokára segítséget fog kapni s azt oltalmára küldi.¹⁾ Ígéretét be is váltotta. Még folyt az egyezkedés Frigyes császárral, a mikor zsoldosokat gyűjtetett Cseh- és Morvaországban, kiknek vezérévé brandisi Giskra Jánost tette.

Giskra János vagy mint különböző helyeken találjuk, Iskra,²⁾ Izkra,³⁾ Hischra,⁴⁾ Iscla,⁵⁾ szegény sorsú cseh szülöktől származott.⁶⁾ Már Zsigmond és Albert királyok idejében harczolt a törökök ellen. Zsigmond fogadta zsoldjába, hűséggel harczolt Albert zászlaja alatt is. A harczok mezején lett férfivá, a hadi tudomány legjobb iskolájában, a háborúk zajában képezte magát jeles hadvezérré. Igazi katona, írja róla Enea Silvio.⁷⁾ A fényűzést szereti, a pénznek nincs előtte értéke. De éppen e miatt gyakran van pénzzavarban s többször szorul kölcsönökre.⁸⁾ Katonáit szereti, megbecsüli, utolsó falatját is megosztja velök. Az Albert iránti hűség fűzte az özvegyéhez is. A királyné környezetében találjuk e válságos időkben is. Mikor Erzsébet fiának fehérvári koronázásáról Győrbe, majd Pozsonyba ment, kíséretében volt. Ezt a hűségéről kipróbált, a hadiélet minden nyomorát átélte, a hadakozás minden fortélyát ismerő bátor katonát szemelte ki Erzsébet arra a feladatra, hogy fia örökségét más hívei mellett a fegyver hatalmával védelmezze meg. A felsővidéki megyék és városok még nem hódoltak meg Ulászlónak, sőt a legtekintélyesebb városok, Kassa, Lőcse, Bártfa, nyíltan Erzsébet pártján állottak. Ezeknek a megyéknek és városoknak hűségbentartását és kormányzását bízta Erzsébet Giskrára, mikor még ezen év augusz-

¹⁾ Callimachus, Schwandtnernél, I. 459.

²⁾ Dlugoss, i. m.

³⁾ Turóczy Schwandtnernél.

⁴⁾ Enea Silvio Piccolomini, Opera etc.

⁵⁾ Thomasi velencei követ jelentéseiben. Diplomáciai emlékek Mátyás király korából. I. 140.

⁶⁾ Enea Silvio Miklós pápához. Epist. CLXII.

⁷⁾ Enea Silvio, De viris illustribus.

⁸⁾ Több később idézendő oklevélben.

¹⁾ Enea Silvio Piccolomini, Opera, quae exstant, omnia, Basileae, 1571. epist. LXXI. a paduai püspökhöz; Dlugoss, i. m. XII. 735.

²⁾ Dlugoss i. m. XII. 735.

tus 1-én¹⁾ a bányavárosok és Kassa főkapitányává nevezte s ugyanakkor a zólyomi várral megajándékozta.²⁾

Giskra elfogadta a megbízatást. Cseh, morva, sziléziai, ausztriai zsoldosokat gyűjt táborába.³⁾ Szegény legények mindannyian, kik harezban nőttek fel, a zsákmányolást, a rablást életemüknek tartják. Főnökeik jobbra hasonlók hozzájuk. Giskra, mint főkapitány alatt Komorovszki Péter, Axamith Péter, Osztrovai Talafusz János, Valgatha Márton.⁴⁾ Ribald, Kozki, Urik, Slovacska,⁵⁾ Dobrai Bertsal Miklós,⁶⁾ Pongrácz és Barthos vezérelték e hontalan népet.

Giskra első sorban a bányavárosokat szállotta meg, köztük Körmöczbányát. Itt hatalmába kerítette a pénzverőt s ezzel megszerezte sikeres működésének egyik nélkülözhetetlen alapját. Majd sorba ejti Lőcsét, Bártfát, Kassát. Mint a körületekintő vezérhez illik, megteszi intézkedéseit. Míg ő maga a bányavárosokra ügyel, a Szepességet Axamith Péterre, Abaujvármegyét és Kassa városát Talafusz Jánosra bizza.⁷⁾

Mindezek még augusztus folyamán történtek, mert szeptember elején Ulászló már haddal küldötte Abaujba Pálóczi László főajtónálló- s Pálóczi Simon főlovázmestert, továbbá Pelsőci Bebek Imre, Miklós és István, valamint Tornai Szilveszter főurakat Giskra s a vele tartó kassaiak ellen, mivel ezek az Ulászlóval tartó I. Szaniszló jászói prépost monostorát megrohanták s a mikor azt be nem vehették, birtokait pusztították.⁸⁾ Ez a körülmény azonban nem akadályozta Giskrát további lépéseiben. Még ebben az évben megszállta Eperjest, melyet a tavaszon Rozgonyi Simon vitt Ulászló pártjára;⁹⁾

¹⁾ Korponay, Abaujvármegye monographiája, 9. l.

²⁾ Dlugoss, i. m. XII. 754.; Túróczi Schwandtnernél, IV. 308.

³⁾ Dlugoss, i. m. XII. 754.

⁴⁾ A nemzeti múzeum levéltárában. (Törzs.)

⁵⁾ Túróczi i. h.

⁶⁾ Úgy ennek, mint a többinek a neve többször előfordul a később idézendő oklevelekben.

⁷⁾ Dlugoss, i. m. XII. 754. —

⁸⁾ Ulászló 1440. szept. 11-én kelt oklevelének eredetije a jászói házi levéltárban, fasc. XI. no. 195.

⁹⁾ »... civitatem Epperis sub obediencia regia constitutam ab-

elfoglalta Sárosvárat.¹⁾ Perényi János tárnokmester birtokát;²⁾ Tokajt,³⁾ majd Szikszót.⁴⁾ Így még ebben az évben hatalmában volt egész Abaujvármegye Kassától le legdélibb csücséig Szikszóig; Sárosvármegye Sárosvárával, Eperjessel, Bártfával, tehát legnagyobb részében, úgyszintén a Szepesség tekintélyes része. E megszállott részek minden felülőbb helyén kisebb-nagyobb várakat, erődöket emeltetett, s azokban őrséget tartott. Ezek segítségével Giskra vaskézrel tartotta e részeket Erzsébet pártján; másfelől elvágta Ulászlót Lengyelországtól s kétségesse tette bárminemű lengyel segédsapatoknak bejövését.⁵⁾

Mindezek után megújultak a husszita idők még el sem feledett borzalmai. Azok az apró, jól védett váracskok veszedelmes helyek voltak, képesek rendes seregeknek is ellenállani. Giskra zsoldosai ki-kitörnek belőlük, a közelfekvő földeket bekalandozzák, rabolnak, a mit érnek, embert, különösen gazdagot, asszony-leánynépet, falvakat perzselnek fel s a menekülő nép jaj- és átokkiáltásai kísérik, a mint zsákmányukkal fészkeikbe visszatérnek. Legtöbbet szenved a föld védtelen népe. Számosan odahagyják tűzhelyüket, az erdők, nádasok, mocsarak rejtekhelyeit keresik fel, hol »more ferarum« élnek s örülnek, hogy pusztá életüket megmenthették.⁶⁾

Giskra hadiműveleteinek alapja Kassa városa volt, mely teljesen meghódolt a vezérnek, sőt támogatta Ulászló híveinek zaklatásában. Tudja ezt Ulászló, azért egyik kiváló gondja, hogy hatalmába kerítvén a várost, Giskrát kivesse belőle. Már 1440. őszén sereget indított Pálóczi László s más előkelő urak vezérlete alatt, hogy Kassát, mely úgy »koronázása előtt, mint után vonakodott bárminemű engedelmisséget és tisztele-

strahunt et ad suam deducunt sequelam...« t. i. Giskra, Pongrácz és Oriák Mihály. Dlugoss, i. m. XII. 754.

¹⁾ U. o.

²⁾ A nemzeti múzeum levéltárában. (Törzs.)

³⁾ Csánki, Magyarország földrajza, I. 336.

⁴⁾ Országos levéltár, diplomatikai osztály, 14.405. sz.

⁵⁾ Dlugoss, i. m. XII. 754.

⁶⁾ Bonfini, III. 4. 438.; Túróczi Schwandtnernél, IV. 308—309.

tet mutatni személye iránt*, engedelmességre szorítsa.¹⁾ De küldetésük kudarcot vallott. Nem hozott szerencsét a következő év sem, mikor Perényi János eredménytelen kísérletei után,²⁾ Ulászló személyesen ment Kassa ellen, bár a főpapok és főurak élénken elleneztek.³⁾ Kassa a hosszas körülzárásban már véginségre jutott, azonban Giskra az utolsó perczben megmentette. A mennyire ártott a kassai kudarcz Ulászlónak, annyira javára szolgált Giskrának. Növelte önbizalmát s további hódításra sarkalta. Gömörbe megy, Rozsnyót elfoglalja s közelében erősséget emel, a honnan azonban még ez évben kivetette vitézeit Odrováczi lengyel kapitány.⁴⁾ Szepes- és Sárosmegyékben Berzevicze, Richnó, Késmárk, Szepesvára még Ulászlót uralták. Rövid időn belül ezek is behódoltak Giskrának. Míg ez Kassa felszabadításával volt elfoglalva, a lengyel Komorovszki Podolin, és Czajka, Berzevicze kapitányai Eperjesre ütöttek s kirabolták. Giskra a veszedelem hallatára Eperjesen termett, üzőbe vette őket, az egyiknek várát, Berzeviczét el

¹⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. no 195.

²⁾ Bonfini, i. h. 446.

³⁾ A főpapok és főurak ugyanis attól tartottak, hogy ha személyesen megy Ulászló Kassa ellen, a hosszas küzdelemben kifáradva, visszatér Lengyelországba.

⁴⁾ „... Omnes Bohemos illuc comprehendentes obtruncant et occidunt“, mondja Rozsnyó megvételéről 1441-ben Dlugoss, i. m. XII. 764. Giskra nem késett Odrovácznak visszaadni a kölesűnt. A Pozsony megvívásában résztvevő lengyelek Odrováczzal 1442. februárjában Lengyelországba igyekeztek, mivel a tatárok ütöttek hazájokra. Útközben megállapodtak Egerben, Rozgonyi Simon házában s az elért sikerek öröme mulatoztak. Értésülvén erről Giskra, Talafuszt küldi Kassáról Egerbe, ki is meglepi a mulatókat, kifosztja a várost s gyorsan tovább áll. A harczias püspök s vele a lengyelek lóra kapnak, utánuk iramodnak s Talafuszt többbedmagával foglyul ejtik. De fogságba esett Odrováczi is, kit Talafusz egyik bizalmas hívére bízott. Ez azonban Ozudar Miklós kezébe szolgáltatta, ki kevéssel előbb pártolván el Ulászlótól, felhasználta az alkalmat, hogy Odrováczzal Budára siessen s hűtlenségeért bocsánatot nyerjen. (Dlugoss, XII. 765.; Bonfini, i. h. 447.) De Rozgonyi Simon mindezt nem tartotta elégnek a névén ejtett csorba kikészülésére, a tavaszon Selmeczbányára tört, mint a mely szintén Giskrával tartott s lévai Cseh Péter társaságában kirabolta, felperzselté annyira, hogy még az egyházak is a tűz martalékává lettek. (Kachelmann, Gesch. d. Bergs. III. 45.)

is foglalta, Podolin és Lubló azonban megmentettek, mert Sbigneu, krakkói püspök még idejében megerősítette.¹⁾ Még előbb hódolt meg Késmárk, melynek kapitánya Perényi Miklós volt. Giskra és Perényi már többször összezsaptak, de mindig döntő eredmény nélkül. A meddő küzdelem arra bírta Ulászlót, hogy Perényit felmentette kapitányi hivatalától s egyik kipróbált hívét, Czapek Jánost ültette helyére.²⁾ Mire azonban Czapek megérkezett, a város árulás folytán már Giskra kezében volt,³⁾ kit e műveletében Bártfa is támogatott.⁴⁾ A Késmárkról menekülő Perényi Richnó várába vette magát, mely családi birtoka volt. De itt sem volt soká maradása. Giskra Berzevicze bevétel után Richnóvárát vette ostrom alá s mielőtt a segítségére küldött Rozgonyi Simon megérkezhetett volna, Perényi kaput tárt Giskra előtt.⁵⁾ Az elkésve érkező Rozgonyi kerüli a megütközést, nem akarja kockáztatni a sikert, végre is alkudozásba ereszkezik a cseh vezérrel s az alkudozás eredménye egy több hónapig tartó fegyverszünet lett. Az egyezkedés alapja a status quo. Giskra megtartja mindama városokat és várakat, melyeket eddig hatalma alá hajtott; a foglyokat kölcsönösen kicserélik; sőt Rozgonyi abban a reményben, hogy idővel Giskrát Ulászló pártjára vonhatja, egyik húgát nőül adta hozzá.⁶⁾

Perényi Miklóst ez események fontos lépésre bírták. Késmárkból, Richnóból kiostromolta Giskra; a királyi segítség mindig későn érkezett; a fegyverszünet pedig a rajta esett sérelmet állandósította, ha bizonytalan időre is. Elhagyta Ulászlót, testvéreivel, Pállal és Jánossal együtt s Erzsébet királynénak ajánlotta fel szolgálatát s így legalább még megmaradt birtokai védve voltak a csehek támadásaitól.⁷⁾

¹⁾ Dlugoss, XII. 766.; Bonfini, i. h. 447.

²⁾ Dlugoss, XII. 761.

³⁾ Ex chronicis Scepus és Memorabilia urbis Kesmarkiensis, Wagner, An. Scepus. II. 11 és 105.

⁴⁾ Erzsébet királyné levele Bártfához, Wagner, Diplomatarium c. Sáros, Kassa, 1780. 107 l.

⁵⁾ Dlugoss, i. m. XII. 766.; Bonfini, i. m. 447.

⁶⁾ Dlugoss, i. m. XII. 767.; Bonfini, i. m. 448.

⁷⁾ Erzsébet királyné 1442. őszén kelt levele a bártfaiakhoz. Közl. Wagner, Diplom. c. Sáros, 109. Téved Teleki, (Hunyadiak kora, I. 243.)

Folyt tehát Ulászló és Erzsébet pártja között a küzdelem, melynek nem jelentéktelen része esik a felső részekre. Pedig az ország érdeke békét s összetartást követelt. Murad szultán, kiaknázandó hazánk belső zavarait, támadást intézett Nándorfehérvár ellen. A legjobbkor lépett tehát közbe IV. Jenő pápa, mikor 1442. márcziusában hazánkba küldte követét, Cesarini Juliánt, hogy békét hozzon létre Ulászló és Erzsébet között s majd Ulászlót fegyverfogásra bírja a törökök ellen.¹⁾ A pápa jól számított, mikor e nehéz feladatot Cesarini Juliánra bízta. Nem lankadó kitartással járt-kelt a pápa követe Ulászlótól Erzsébethez és viszont, míg több hónapi fáradságos kísérletek után eredményhez jutott. A béke-feltételek szerint az özvegy királyné megtartja mindazon várakat, városokat stb., melyek éppen birtokában vannak; Ulászlót elismeri Magyarország királyának, míg fiának a koronára vonatkozó igényeit ünne-

mikor Szirmait követve (Noticia historica com. Zemplén, 28.) azt állítja, hogy Késmárk kapitánya és Zemplén vármegye főispánja Perényi János volt s hogy ez a Perényi János egy volna a tárnokmesterrel, ki Ulászlótól elpártolt s ezért Rozgonyi Simon haddal ment ellene, sztropkói várát akarván megostromolni. A mi az első illeti: Késmárk kapitánya nem Perényi János, de Perényi Miklós volt, kire és öccsére Pálra bízta Ulászló Késmárk kapitányságát, — ez Ulászlónak már idézett okleveléből világos. A másodikra vonatkozólag: az itt elpártolt Perényi János nem azonos a tárnokmesterrel. Perényi János ugyanis, a tárnok, tagja volt az Ulászlót meghívó követségnek; a Telekitől és Szirmaitól (i. helyeken) említett időben még Krakkóban tartózkodott, honnan, miután a követség feladatát sikeresen megoldotta, haza sietett Magyarországra, hogy a király fogadására megtegye a szükségeseket. Hogyan pártolhatott volna tehát ugyanekkor Erzsébethez? Pedig — feltéve, de meg nem engedve, éppen ekkor kellett volna átpártolnia, mert Szirmait szerint (i. h.) Rozgonyi Simon nem bírván a hűtlenné vált Perényi sztropkói várával, Késmárkra sietett, útközben elfoglalta Ulászló számára Eperjest s ennek kellemes hírével lepte meg a Késmárkra érkező Ulászlót. A sztropkói várnagyk: Varga Miklósnak és Demetér Györgynek levele, melyben a bártfaiaktól segítséget kérnek Rozgonyi Simon ellen, nézetünk szerint erre az évre, t. i. 1442-re teendő, a mikor Perényi János, de nem a tárnok, tényleg elpártolt Ulászlótól. Téved Teleki akkor is, mikor Wagnerre hivatkozik, hogy Ulászló Perényi Jánost tette meg Szepes megye főispánjává, holott úgy Wagner, An. Scep. III. 217., mint Dlugoss Állandóan Perényi Miklósról beszélnek.

¹⁾ Fraknoi, Cesarini Julián életé, Budapest, 1890. 17. l.

pélyes óvás alakjában fentartja; idősebbik leányát, Annát, Ulászlóhoz nőül adja. Mindezeket Ulászló és Erzsébet biztosai 1442. december 13-án megerősítették.¹⁾

Minden igaz szívet örömmel töltött el a hír, hogy két, párttusákkal teljes év után a béke napja virradt a hazára. A közörmöt azonban már három nap múlva általános gyász váltotta fel. A királyné váratlanul meghalt. Attól függött most már az ország békéje, hogy kötelezőnek tartják-e továbbra is a béke-pontokat az elhunyt királyné hívei. Az ország érdeke azt követelte s még sem így történt. Igaz, hogy Erzsébet hívei közül számosan tértek át Ulászló pártjára, köztük a már jól ismert Perényi Miklós és Pál,²⁾ de mégis nem volt csekély azoknak a száma, kik, Szécsi Dénes érsekkel s Giskra Jánossal³⁾ az élükön, most még jobban fegyverkeztek László ügyének a védelmére. Reményöket Frigyes császárhoz helyezték, ki mint László gyámja már csak azért sem tartotta kötelezőnek a béke-pontokat, mivel azok megállapításánál mellőzték őt.⁴⁾ Csatlakoztak hozzájuk a városok is. Ulászló biztosai, kiket 1443. január 5-én a béke érdekében Kassa városához küldött, eredmény nélkül tértek vissza,⁵⁾ mert Kassa, a mint Erzsébet haláláról értesült s Giskra szándékát megismerte, kijelentette, hogy László pártján marad ezentúl is. Sőt felszólítást intézett a többi városokhoz is, hogy kövessék példáját.⁶⁾

¹⁾ E békepontokat Cesarininek a sienai levéltárban megtalált jelentése alapján ismerteti Fraknoi, i. m. 24. l. Új az eddig tudottakhoz képest, hogy ekkor nem Erzsébet házassága határozta el Ulászlóval, de a leányát.

²⁾ A Giskrával 1443. szept. 1-én kötött fegyverszünet aláírói között, kik Ulászlóért kezességet vállaltak, találjuk Perényi Miklóst is; az 1444. áprilisi országgyűlés végzéseit aláírók között pedig Perényi Pált.

³⁾ Giskra tudára adta Ulászlónak, hogy a Rozgonyiakkal való rokonsága nem ingatja meg pártállásában s megmarad László hűségében. Enea Silvio, Hist. Frid. III. Kollárnál, II 116.

⁴⁾ Fraknoi, i. m. és h.

⁵⁾ Ulászlónak 1443. január 5. Budán kelt levele. Teleki, Oklevéltár, X. 123.

⁶⁾ Eperjes Kassa felszólítására kijelenti, hogy követi; de maga is félve a bizonytalan jövőtől, kéri egyúttal Kassát, hogy szükség idején segítségére legyen. Brüsseli okmánytár, I. 2.

Ulászló az ügyek ilyen fordúlata után sem adta fel a reményt, hogy nyugalmat szerezhet országának, s megvalósíthatja a törökök elleni tervét, mire a pápa követe is sarkalta. Megint csak Cesarini Julián veszi fel az egyezkedések megszakadt fonalát s nem minden eredmény nélkül. Sikerül egy évi fegyverszünetet létesítenie Ulászló és Frigyes császár között.¹⁾ Hasonló eredménnyel működött Rozgonyi Simon, ki Giskrával egyezkedett, ki azonban éppen úgy mint Frigyes császár, csak fegyverszünetre volt hajlandó, mely 1443. szeptember 1-től a következő év szent Mihály napjáig (szept. 29.) tartson.

Ez utóbbi fegyverszünet pontjai élénk világot vetnek úgy a békés lelkületű Ulászlóra, mint a hajolni nem akaró Giskrára. Giskra mint László törvényes képviselője lép fel s Ulászló Giskrával mint egyenrangú féllel egyezkedik. A fegyverszünet alapja megint a status quo. Giskra megmarad birtokaiban, vele Kassa s a többi városok pártállásukban. Minden, a királyt illető jövedelmek a Giskra hatalma alatt lévő városokból és falvakból Giskrát illetik. A fegyveres támadások szünetelnek. Úgy a László-, mint Ulászló-pártiak, egyháziak és világiak, vagyonukat békésen birtokolhatják. Az erőszakkal lefoglalt egyházi javak jogos tulajdonosaiknak visszaadtnak, a dézsmát Giskra területéről is beszolgáltatják az illető főpapoknak. Mindkét párthoz tartozók szabadon közlekedhetnek egymás területén. Még a fegyverszünet ideje alatt 1444. február 2-ára mindkét fél megbízottakat küld, Ulászló pártja Budára vagy más Esztergomhoz közel eső helyre, László pártja Esztergomba, hogy az állandó békéről tanácskozzanak. Egymásnak kölcsönösen menlevelet adnak. Ha Giskra időközben meghalna, az fog helyette megjelenni Esztergomban, ki méltóságában követi. Ha időközben mégis egyik vagy másik részről vétenének e feltételek ellen, az ilyen esetek elbírálására és megtorlására — érvényben maradván a fegyverszünet — Pelsőczy Bebek Imrét és Szécsényi Lászlót ruházzák fel a bíraskodás és intézkedés teljes hatalmával. Minthogy Giskra biztosítékot követelt e pontok betartására, Ulászló nevében kezességet vállaltak Roz-

¹⁾ Fraknói, i. m. 25—26. II.

gonyi Simon egri püspök, Pálóczi László főajtónállómester, Pálóczi István a királyi seregek főkapitánya, Szécsényi László nógrádi főispán, Homonnai István, ólnodi Ozudar Jakab, Pelsőczy Bebek László, Nagymihályi László, serkei Lorándfi György gömöri, Tornai Szilveszter tornai, Tarkői László lipthói főispánok, Sebesi István és Perényi Miklós.²⁾

Biztosítva lévén a belső béke, Ulászló elindulhatott a törökök ellen. Hosszú hadjárata a diadalok szakadatlan láncolata volt s csak 1444. február 2-án érkezett vissza Budára dicsőségesen, diadalkoszorúsan. Ezen körülmény miatt a békebiztosoknak február 2-ára tervezett összejövetele nem történt meg. De nem maradt el, mert Ulászló országgyűlést hirdetvén Budára április elejére, erre a már Esztergomban gyülekező László-pártiakat is meghívta. Ezek elfogadták a meghívást s maga Giskra menlevéllel ellátva s vele többen, mint Szécsi Tamás, az érsek öcsse, Frangepán Bertalan, megjelentek Budán.³⁾ A békéből azonban nem lett semmi. Ennek pedig oka volt első sorban a törökök ellen most vívott diadalmas hadjárat s a diadalok nyomában fakadt büszke fenhéjázás. Bántó hatással nehezedett az országgyűlésen tanácskozókra az a tudat, hogy míg kifelé egy hatalmas ellenség felett ismételt diadalt ülték, bent az országban egy maroknyi ellenséggel szemben tehetetlenek. Ez okozta, hogy míg a múlt év őszén fegyverszünetet kötő urak mint egyenrangú féllel egyezkedtek Giskrával, most ugyanazok feltétlen meghódolást követeltek tőle. Giskra a kihívásra daczczal felelt s a békének még a reménye is eltűnt.

A rendek előbb Szakolcza féktelen urával, Szentmihályi Pongráczczal végeztek, ki majd az egyik, majd a másik párttal tartva, pusztításban, rablásban túltett a cseheken. Őt magát fogságra vetették, érdektársai közül pedig, a kik éppen jelen voltak, egyeseket akasztófára, másokat a Dunába fojtásra ítélték.

²⁾ E nevezetes oklevelet a szepesi káptalannak Heydenreich Keresztély és Villámfi Friz János löcsei polgárok, mint Giskra megbízottjai kértére 1443. szept. 18-án eszközölt átiratából közli Teleki, X. 135—140. A fegyverszünetet Igló mellett kötötték.

³⁾ Boufini, i. m. 465.; Knausz, Az országos tanács, 4. 1.

tek.¹⁾ Azután Giskrára került a sor. A rendek nem tekintve menlevélét, az iglői fegyverszünet pontjait, felszólították, hogy ismerje el Ulászlót királyának. Giskra röviden felelt: urának, Lászlónak fogadott hűségét nem tagadja meg. A szavait követő felzúdulás már-már Szentmiklósi Pongrácz sorsával fenyegette s a veszedelem elől csak Ulászló mentette meg.²⁾ Ulászló védő szárnyai alatt menekült s vele menekültek a városok követei is.³⁾

Giskra pártfelei közül többen ezek daczára is ott maradtak az országgyűlésen, mely folytatta tanácskozását. Azonban a gyűlés elején keletkezett szenvedélyes hangulat mindvégig uralkodó maradt s ez lengi át a gyűlés végzeményeit is. Többi között határozták, hogy a királyi jövedelmek, kamaranyereség, harminczad, bányajövedelem visszaadtnak a királynak, bárki kezén volnának is. A kik Ulászlóhoz visszatértek vagy pünkösdig vissza fognak térni, elkobzott javaikat visszakapják; a kik vissza nem térnek, mint hűtlenek marasztaltatnak el, jószágaitat vesztik s azok a királytól szabadon adományozhatók. A rabló-várak lerontatnak.⁴⁾ Ki nem látná, hogy e szigorú végzések Giskra s pártfelei ellen irányulnak.

Az országgyűlés végzéseinek nem volt meg a kívánt eredménye. A bekövetkezett események meg éppen arra birták az ország intézőit, hogy megalkudva a helyzettel, Giskrával újra békés érintkezésbe lépjenek. Még a most említett országgyűlés határozta el a török elleni háborút, mely Várnánál ért szerencsétlen véget.⁵⁾ Az ütközetben elesett Ulászló is. Hédervári nádor, a legszükségesebből tanácskozándó, 1445. február 6. ára Székesfejervárra országgyűlést hirdetett. Itt azt végezték, hogy, mivel Ulászló sorsáról bizonyosat még nem tudnak, a trón betöltéséről csak az áprilisi országgyűlésen fognak határozni. Azonban hogy az ország addig se nélkülözze a törvényes kormányzást, hét főkapitányt választottak, kikre

¹⁾ Bonfini, i. m. 466.

²⁾ Dugoss, XII. 785.

³⁾ A pozsonyi követek jelentései városukhoz, közli Knauz, i. m. 115. l. 15. jegyzet.

⁴⁾ A 218 aláírással ellátott végzeményt közli Kovachich József, Sylloge decretorum, I. 74.

⁵⁾ Kovachich, Suppl. ad vest. com. I. 505.

az ország más-más részének vezetését bízták.¹⁾ A válságos helyzetben kerülni akarván minden újabb összetűzést, a hét főkapitányt a budai gyűlésen ellenséggént elvált két párt vezérfeleiből választották meg, még pedig Ulászló hívei közül Hunyadi Jánost, Ujlaki Miklóst, Rozgonyi Györgyöt és Ország Mihályt, László pártjából pedig Giskra Jánost, Szentmiklósi Pongráczot és Bebek Imrét.²⁾

Áprilisban összejött az országgyűlés. László hívei serényen fáradoztak, hogy ügyét diadalra juttassák. Az Ulászló-párt eleinte ingadozott, majd elfogadta László jelölését s az országgyűlés egy bizottságot választott, mely László érdekében Frigyes császárral tárgyalásokba bocsátkozzék.³⁾ Ugyanekkor köteleességévé tették a főkapitányoknak, hogy a közbéke- és rendről gondoskodjanak.⁴⁾

De a jó szándékot nem követte a tett. Éppen a főkapitányok között akadtak olyanok, kik vonakodtak az országgyűlés határozatait végrehajtani. Ujlaki nem volt hajlandó visszabocsátani azokat a várakat, melyeket az utóbbi zavaros időkben erőszakosan elfoglalt Hunyadtól.⁵⁾ Giskra pedig az őt uraló részekben oly önkénnyel lépett fel, hogy főkapitánytársai, Rozgonyi György és Bebek Imre szükségesnek látták őt külön is sarkalni a törvénytiszteletre. Vezérletük alatt az abaujmegyei Szinán gyűltek össze az érdekelt megyék, mint Abauj, Torna, Zemplén, Ung, Bereg, Kassa s a többi városok, valamint az egyházi testületek küldöttei, hogy tanácskozzanak, miképen védekezzenek Giskrával szemben. Azonban Giskra nem jelent meg, Dobrai Bertsal⁶⁾ Miklóst bírta

¹⁾ Kovachich, i. m. II. 19. Ugyanekkor Ivanich jegyzete Hunyadi Jánosnak Cesarini Julián testvéréhez, Györgyhöz, írt levelénél. Schwandtner, Script. rer. Hung. II. 27.

²⁾ Kovachich, i. h.

³⁾ I. m. II. 11.

⁴⁾ »... ita tamen, quod si illi domini electi favore cuiuscunque ducti premissa non fecerunt, tunc ipsi electi in premissa pena convineantur. (Art. 4.) Kovachich, i. m. 15. és 13.

⁵⁾ Kovachich, i. m. 40.

⁶⁾ Egy később idézendő oklevélben, mely az országos levéltárban van, így nevezi önmagát, ezért térünk el a közönségesen használt Barczal névtől.

meg képviselésével. S ez a körülmény már kétségesse tette a tanácskozás sikerét. Mert mikor Rozgonyi és Bebek a gyűléssel együtt követelték, hogy Giskra az országgyűlés ismételt rendelkezése szerint a közbiztonságot veszélyeztető várakat romboltassa le, Bertsal kijelentette, hogy e kérdésben Giskra tudta nélkül semmit sem ígérhet. Az ügyet elodázták, míg magával Giskrával rendezhetni vélték. Egyelőre annyit végeztek, hogy, ha bárki is a közbékére törne, Giskra s a városok részéről Bertsal, másfelől a két főkapitány köteles fegyvert fogni s ha szükségét látják, az éppen fenyegető erődöt le is rombolhatják. A gyűlés végzéseit huszonkét előkelő férfiú, köztük Benedek széplaki apát, Fülöp egri és Stanisló leleszi prépost, — erősítette meg.¹⁾

Az országgyűlés küldöttei, Szécsi Dónes s Garai László augusztusban Bécsbe érkeztek. Megjelent itt Giskra²⁾ is s vele több város képviselője.³⁾ Kevéssel utóbb érkezett Ujlaki Miklós. Ezzel megindultak a tanácskozások Frigyes császárral László ügyében. A császár feleletét az 1445. decz. 8-ára összehívott országgyűlés lett volna tárgyalandó, de a gyűlés csakhamar 1446. márcziusára halasztatott. Ez újabb bizottságot küldött ki a tárgyalások folytatására.⁴⁾ Bár Frigyes válasza most sem elégítette ki a magyarokat, mégis az 1446. júniusi országgyűlés Lászlót elismerte s megválasztotta magyar királynak s egyúttal elhatározta, hogy, ha Frigyes még tovább vonakodnék Lászlót kiadni, fegyverrel fogják erre kényszeríteni. Addig

¹⁾ Az 1445. július 8-án kelt oklevelet Kassa város levéltárából közli Teleki, X. 164.; azonban július 15-éről keltezi, mivel *post festum* b. Marg. oldott fel *ante* helyett.

²⁾ Enea Silvio levele a páduai püspökhöz. Epist. LXXI. i. h. 563., hol ugyanő a tárgyalásokról bőven emlékezik. Frigyes rajta volt, hogy a tárgyalásokban Giskra is részt vehessen, ez ellen azonban a magyar urak tiltakoztak. Ez alkalommal történt, hogy Giskra a kis Lászlót meglátogatván, megkérdezte, mikor és hogyan fogja vén szolgája hűségét megjutalmazni? László alamizmára szánt pénzéből hat darabot nyújtott Giskrának, melyeket ez aranyfonakra fűzve mindig nyakában hordott. Enea Silvio közlése i. h.

³⁾ Teleki, X. 173.

⁴⁾ 1446. márczius 28-án Frigyes menlevelet ad Péter váci püspöknek, Pálóczi Lászlónak, a kassai és pozsonyi bíróknak 50 napi tartózkodásra Bécsben. Teleki, X. 182.

is, míg mindeme tervek megvalósulhatnak, Hunyadi Jánost az ország kormányzójává választotta, hogy Lászlónak mint megválasztott magyar királynak a nevében vezesse az ország kormányát mindaddig, míg László maga átveheti azt.¹⁾

Az országgyűlésről felmaradt emlékeink nem tudósítanak világosan arról, hogy a főkapitányi hivatalok megmaradtak-e Hunyadi kormányzóvá történt választásával. Mődunkban áll mégis a felvetett kérdésre kielégítő feleletet adni. Tudvalévő dolog, hogy a főkapitányoknak a kamaranyereségből jelentékeny jövedelmök volt. A Hunyadi mellé rendelt országos tanács pedig azt írja Kassának, hogy — míg egyfelől elismeri, hogy Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, más szabad királyi és királynői városok példájára a legutóbbi pesti országgyűlésen magára vállalta, hogy a kamaranyereségből az 1446. évre folyó jövedelmet ki fogja fizetni Giskrának, ugyanakkor igéri, hogy jövőben ilyen adókkal terhelni nem fogja. Nem fogja pedig terhelni, tesszük hozzá mi, mert a főkapitányi méltóság megszűnván, minden erre a célra való adózás fölöslegessé vált. Eme véleményünket támogatja az országos tanács, a mikor Giskrát éppen a szóban forgó levelében nem nevezi már főkapitánynak, de egyszerűen: nagyságos Giskra János úrnak »magnifico domino Johanni Giskra«; már pedig a főkapitányi címet nem mellőzte volna, ha arra még ekkor is illetékesnek tartja.²⁾

Miután az ország királyává választotta Lászlót, méltán várhatnók, hogy Giskra, ki éppen László királyi örökségének megvédelmezésére hivatott az országba s ki eddig e cél szolgálatában ismételten szembeszállott királyi, nemzettel egyaránt, — szintén csatlakozik Hunyadihoz s a többiekhez és vállalva munkálkodik velők, hogy Lászlót Frigyes hatalmából kiszabadítsák s hazánk trónjára ültessék. Giskra nem tette ezt, de dacolt tovább is. Hunyadi nem ismerte el az ország kormányzójának s így törvényes feljebbvalójának, főkapitányi tisztéről nem mondott le, az országos végzéseket semmibe sem

¹⁾ Kovachich, i. m. II. 38. l.

²⁾ Az 1446. szept. 12-én kelt oklevél eredetije Kassa város titkos levéltárában. Közölve Tört. tár. 1898. 135.

vette. Miért is, ha hittünk volna is eddigi magatartásának őszinteségében, most e hitünk meginog s joggal mondhatjuk, hogy Giskra tulajdonképen nem a László, de a saját felmagasztaltatását tartotta szem előtt. Nem ismerte el Hunyadit kormányzónak, mert maga akart kormányzó lenni; nem ismerte el Hunyadit V. László törvényes képviselőjének, mert magát tartotta annak. — Ki-ki a saját szavainak s gondolkozásának leghitelesebb értelmezője, halljuk tehát Giskrát. 1447. márczius 21-én Giskra megerősíti Késmárk városának még Zsigmond és Albert királyoktól nyert kiváltságait, mint — ezek Giskra szavai — »*verus capitaneus a latere confirmatus, cui ratione officii et capitaneatus nostri sub bona fide et omni nostro honore commissum est, undique de tranquillitate et pace huius incliti regni providere*«. Királyi és királynői levelek képesítik, mondja tovább, hogy »*in persona regia*« lépjen fel s működjék László uralmáig.¹⁾ Mondja pedig ezeket ugyanakkor, a mikor az országgyűlés kijelenti, hogy Hunyadi az országnak egyedüli fővezére lévén, valamennyi kapitányság megszűntnek tekintendő.²⁾

Kassa követte Giskra példáját. Ismételten hangoztatták az országgyűlések, hogy a közelmúlt zavaros időkben erőszakosan elfoglalt javak tulajdonosaiknak visszaadandók. S mégis ugyanebben az időben emelt panaszt Gecsei László a maga és testvérei, István és Miklós nevében Hédervári Lőrincz nádor előtt, mert a kassai bíró és tizenkét esküdtje Hilyó és Bakolcsa nevű birtokaikat elfoglalták s vonakodnak visszabocsátani.³⁾ Hasonló erőszakosságot szenvedett a szepesi káptalan. Még 1443-ban történt, hogy a káptalan a csehektől való félelmében gazdag levéltárát »*ob cautelam et tutam custodiam*« a káptalani egyház sekrestyéjéből a szepesi várba vitette. Utóbb a vár Bátki Péter várnagy lanyhasága folytán a csehek kezébe került s most is ott volt a levéltárral együtt, ellenére az

¹⁾ A Késmárkon kelt oklevelet közli Wagner, An. Seep. I. 60—63.

²⁾ Kovachich, i. m. II. 56. s. köv. II.

³⁾ Az 1446. okt. 24-én kelt protestáció Kassa levéltárában. Közölve Tört. tár. 1900. 473.

országgyűlés rendelkezésének s nagy kárára a környékbeli birtokosoknak.⁴⁾

Mintha Giskra nem volna már elég csapása e részeknek, újabb csapatok zsákmányra éhes rablók jönnek az országba. Egyesülnek a már itt lévőekkel, magokat »testvérek«-nek nevezik, »testvérület«-eket alakítanak s most még inkább veszélyben van a jórend, a közbiztonság. Talafusz, most Richno kapitánya, távol áll ez újabb mozgalomtól s Bártfát is megnyugtadni igyekszik;⁵⁾ de Komorovszki Péter velök tart s Liptó megyét szorongatja,⁶⁾ Berzevicze és Makovicza kapitányai még a lengyel határon túl is garázdálkodnak.⁷⁾ S míg az ujonnan jött rablók egy csapata Újvárt kerítette hatalmába s meg is tartotta Perényi János és Bártfa minden igyekezte daczára is;⁸⁾ egy más része Abauj megyében féktelenkedett, megrohanta a jászói monostort, kirabolta s a prépost és szerzetesei csak gyors futással menthették meg pusztá életöket.⁹⁾

Az országos tanács mindezek daczára nem zárkózott el az elől, hogy Giskrát békés úton bírja ellenséges működésének abbahagyására. Számított e törekvésében a városokra, melyek mintha magok is megsokalták volna már a cseh barátságot.¹⁰⁾ Az 1449. június első napjaiban Pesten tanácskozó karok és rendek felszólították Kassát, Lőcsét, Eperjest és Bártfát, hogy

⁴⁾ Karácsonmezei Miklós szepesi kanonok tiltakozása az egri káptalan előtt 1447. okt. 5. Wagner, i. m. I. 35.

⁵⁾ Az 1447. okt. 5-én Richnóban kelt levél eredetije a nemzeti múzeumban. Papír, belül zöld peesét.

⁶⁾ Turóczi, Schwandtnernél, 332. l.

⁷⁾ A Szanok-on gyűlésező lengyel rendek előbb a szegedi országgyűléshez, majd Bártfához fordúlnak, hogy fékezzék meg az említett várak kapitányait. Az 1448. nov. 6-án kelt oklevél közölve Wagnernél, Dipl. c. Saros, 110. l.

⁸⁾ Perényi Jánosnak 1448. május 3-én Terebes-en kelt levele u. o. 64. l.

⁹⁾ A jászói prépostnak a leleszi konvent előtt 1448. július 29-én tett tiltakozása a jászói házi levéltárban, fasc. XI. no. 197.

¹⁰⁾ Az országos tanács 1449. április 1-én írja Kassának, mert jelentéseiből az tűnik ki, hogy Semsei Frank saeculi kastélyát a csehek szándékoznak hatalmukba keríteni, mi, ha megtörténnék, nagy veszedelmet hozna ama vidékre; ha tényleg veszedelmes e kastély, úgy Semsei Frankkal romboltassák le, s ha ez vonakodnék, magok tegyék meg. Teleki, X. 242.

küldjenek képviselőket, kik velök munkálkodjanak az ország nyugalmanak és békéjének helyreállításában, s a Giskrával szükségessé vált tárgyalásokban.¹⁾

Sejtjük, de biztosan nem tudjuk, hogy a városok megfelelték a rendek felhívásának. Azonban, hogy Giskrának nem voltak békés szándékai, hogy nem volt hajlandó az országos tanácscsal vagy az országgyűléssel békés érintkezésbe lépni, onnan tudjuk, hogy ugyanekkor tört Zemplénbe s elfoglalta Homonnát és Gál-Szécset. Amott foglyul ejtette Homonnai Drugeth Istvánt és Bertalant, emitt Szécsi Miklóst, Jakabnak a fiát.²⁾ Mindhárman csak tetemes váltságdíj árán menekültek fogságukból. A Drugethekért Hédervári László egri püspök kezessége mellett a bártafiak fizették meg a kívánt összeget;³⁾ míg Szécsi Miklóst Semsei Ferencz fiaival Lászlóval és Rudolfal szabadította ki, a miért is Szécsi Miklós még ez évben a jászói konvent előtt a Semseieknek adta örök jogon Girált és Mátévágása nevű birtokainak a felét.⁴⁾

Giskra e viselkedése arra bírja Hunyadit, hogy félretéve a békességes eszközöket, fegyvert fogjon ellene. A csapatok vezérévé Székely Tamást szemelte ki, a ki Giskrával Kassától nem messze, Somodi⁵⁾ nevű falú alatt csapott össze, de a

¹⁾ A városokhoz küldött meghívót 1449. jun. 8-ról közli Kovachich, Suppl. ad. vest. com. II. 110.

²⁾ Szirmai, i. m. 30.

³⁾ Hédervári levelében, egy részét közli Szirmai, i. m. 31. l.

⁴⁾ "... ipse (Nicolaus de Galszech) ... per Bohemos captus in ipsaque captivitate tam diu detentus et tantas penas perpessus fuisset, ut nisi post deum speciale auxilium Francisci de Semse ac ... filiorum eiusdem in captivitate sibi succurrisset, ipse ... absque omni dubio vitam suam finivisset. Lukács jászói prépostnak 1449. augusztus 14-én kelt oklevelét közli Wagner, Dipl. c. Saros, 382.

⁵⁾ Somodi és nem Somos, mint Dlugoss is mondja. (XIII. 51.) Amaz Abaujban, ez Sárosban van, mindkettő körülbelül egyenlő távolságra Kassától, de ellenkező irányban. Somodinál kellett az ütközetnek történnie, mert különben érthetetlen, hogy ha Somosnál győzött Giskra, miért lopte meg rögtön éppen Szepsit, mely Somostól több mérföldnyire, Somoditól pedig 10 percznyi van. Szepsi neve Moldava, Moldau is, gyakran meg villa curiferorum regium, honnan magyarul Szekeresfalvának is nevezték. A jászói házi levéltár számos oklevele.

mérkőzésben Giskra lett a győztes.¹⁾ S bár ebből láthatta a cseh vezér, hogy elérkezett a leszámolás ideje, meghódolni még sem volt kedve, sőt legujabb diadalától tüzelve, meglepte s elfoglalta a Rozgonyiak birtokát,²⁾ Szepsit s magát a várost megerősítette, az egyházat erőddé átalakította³⁾ s ezzel kezében volt a fontos útvonal fel a Szepességig, hatalmában a Boldva völgye Tornán át Szárdvárig.

Ekkor Hunyadi személyesen indul Giskra ellen. A jobbak sokat remélnek fellépésétől. Vitéz János, váradi püspök, V. Miklós pápának örömmel újságolja, hogy a kormányzó kemény fegyverekkel küzd a csehek, a kelyhesek ellen.⁴⁾ Hunyadi egyenesen Abaujba ment, hogy ott mérje a csapást Giskrára, hol előbb győzelmet aratott. Először Szepsit ostromolja meg, mely minden országos végzeménynek arczülcsapására épült. Elfoglalta, lerontotta, a foglyul esett lengyel őrségnek orrát, kezét levágatta, szemét kiszúratta. Giskra ezt eltűrni, nem mer szembe szállni. Csak mikor Hunyadi már Körmöczöt fenyegette, sietett ennek védelmére s úgy megerősítette, hogy Hunyadi megelégedett Körmöcz vidékének az elpusztításával s azután hirtelen Sárosba indult.⁵⁾ Azonban szembejöttek vele Zsófia lengyel királynének követei: Zagorzenszki János, a királyné főudvarbírája és Dlugoss János, krakkói kanonok, a hírneves történetíró s fegyverszünet kötésére birták.⁶⁾ Tudnunk kell ugyanis, hogy a szepesi városok Ulászló halálával ismét visszakérültek Lengyelországhoz, s ez

¹⁾ Dlugoss, i. m. XIII. 51. Téved azonban Dlugoss, mikor azt állítja, hogy Székely Tamás is elesett az ütközetben. Székely Tamással ez után is találkozunk, többi között 1452-ben is. Jászói házi levéltár, fasc. XI. no. 202.

²⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. 217; XII. 224.

³⁾ Dlugoss, i. m. XIII. 51.

⁴⁾ Epist. Joh. de Zredna. Schwandtneről, II. 67.

⁵⁾ Dlugoss, i. m. és h.

⁶⁾ Dlugoss, XIII. 52. Kachelmann, Die Geschichte d. Bergstädt. III. 57. l. azt mondja, hogy a lengyel követek pápai bullával s egyházi átokkal kényszerítették Hunyadit és Giskrát fegyverszünetre s hogy éppen ez az egyházi átok annyira felingerelte a kelyhes Giskrát, hogy hat napi tanácskozás után is csak fegyverszünetre volt bírható. Az az érdekes, hogy Kachelmann ez állítását Katona, Hist. crit. XIII. 668—670. ala-

időszertint urok Sbignev krakkói birbornok-püspök volt. Érdekében állott tehát a birbornoknak, hogy, ha a királynéja közbelépésével is, feltartóztatassa Hunyadi előnyomulásában, nehogy esetleg szigorúan büntesse a Giskrához szító városokat is. Hunyadi, magasabb cél lebegvén előtte, hajlott a követek szavára s Kőrmöcz vidékén december 5-én rövid ideig tartó fegyverszünetre lépett Giskrával s ugyanitt azt is elhatározták, hogy a jövő tavasszal Mező-Kövesden össze fognak jönni, hogy a békéről tanácskozzanak.¹⁾

A következő év márcziusában tényleg megtörtént az összejövetel Mező-Kövesden. Ott volt Hunyadi, az országos tanács,²⁾ valamint az érdekelt megyék³⁾ képviselői; ott volt Giskra főbb tisztjeivel s a városok megbízottjaival. Beható tanácskozás után abban állapodtak meg, hogy Giskra, Sáros-megye főispánja, megtartja összes birtokait, fősege alatt maradnak Kassa, Lőcse, Bártfa, Eperjes s a bányavárosok; Giskra nagyszámú zsoldosait, megfelelő kárpótlás mellett, kivezeti az országból, mert, szükség nem lévén rájuk, csak a közbiztonságot veszélyeztetik. Az ígért kárpótlás fedezésére még itt általános adózást rendelt az országos tanács.⁴⁾ Pár nap múlva Kassán találjuk Giskrát, hol különösen is biztosítja a mező-kövesdi tanácskozásokban résztvevő városokat, hogy a béke állandóvá tételén maga is munkálkodni fog s a városokat kár nem fogja érni.⁵⁾

Hunyadi most arra fordította a gondját, hogy kielégítő

píftja, holott erről Katona egy szóval sem tesz említést; de igenis, említi Fessler, Die Geschichte. d. Ung. und Nebenl. 686—687., Fessler azonban már Teleki megegyeztetés II. 130. l.

¹⁾ Knauz, i. m. 94. l. Hunyadival voltak: Hédervári László egri püspök, Pálóczi László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóczi Simon főlovászmester, Pálóczi János, Pelsőczy István, nánnai Kömpolti János főajtónállómester, Tornai Szilveszter, serkei Loránd György és berzeviczei Pohárnok István. (Tud. tár. 1841. 128.)

²⁾ Hunyadi Kőrmöczről Budára utaztában írja Zemplén megyének hogy a kövesdi tanácskozásokra képviselőket küldjön. Szirmai, i. m. 31.

³⁾ Az országos tanácsnak Mező-Kövesdről 1450. márczius 28-án Nógrád vármegyéhez intézett levele. A Darvas-család levéltárából közölte Jászay Pál, Tudománytár, 1841. 128. l.

⁴⁾ Teleki, X. 256. 1450. márczius 31.

megállapodásra jusson Frigyes császárral is Lászlót illetőleg. Az óhajtott siker itt sem maradt el. Még ugyanezen év őszén megegyeztek, hogy, többi között, László 18 éves koráig Frigyes gyámsága alatt marad, Frigyes megtartja magyarországi birtokait s ígérte, hogy Hunyadi tőle telhetőleg támogatni fogja az ország belső bajainak orvoslásában.¹⁾

Végre hosszú tíz esztendő után remélni lehetett, hogy immár a béke áldásos napjai fognak következni. Hogy e remény valóra nem vált, annak Giskra volt az oka, ki mindig kész volt a békére, ha komoly veszedelem fenyegette, s haladt eddig követett útján, ha menekült belőle.

1451-ben már azt látjuk, hogy Talafusz másodszor is elfoglalja Szepsit s innen rémítgeti egész Torna vármegyét;²⁾ míg egy másik csapat a Bodrogrközt támadja meg s Nagy-Kövesden üti fel tanyáját. Hunyadi eleve figyelmeztette Zemplén vármegyét s felszólította, hogy Kövesd várát adják át sóvári Sós Györgynek és testvéreinek, mert Szerdahelyi Miklós özvegye s Szerdahelyi János nem lesznek képesek a csehek ellen megvédelmezni.³⁾ De a figyelmeztetésnek nem volt foganatja s 1451-ben a Csicseriek már a kövesdi várban fészkelő cseheknek, »perfidis Bohemis in castro Kövesd excubantibus« vitték a Bacskai Balázs leleszi prépostnak, mint földesuroknak járó pénzösszeget.⁴⁾ Hogy Talafusz a szepsii erődöt Giskra tudtával építette fel, hogy az a másik csapat Nagy-Kövesdet az ő tudtával foglalta el, minden kétséget kizárólag bizonyítja Kassa levele Giskrához. Csudálkozva látja, — írja Kassa, — hogy Talafusz azon hiszemben, hogy Giskra rövid időn belül megkezdi a háborút, Tornán és környékén rabol, s a mit összefogdoshat, Moldvába (Szepsibe) hurcolja, hol az egyházat újból erődde alakította át. Talafusz szóbelileg arról értesítette őket, hogy mindezt Giskra parancsára tette s hogy Szepsin kívül más helyeket is meg fog szállani. Már egyszer irtak hozzá ez ügyben, de válaszából

¹⁾ Fejér, Genus, incunabula Joh. de Hunyad, Buda, 1844. 145—149. 1450. okt. 22.

²⁾ Kassa város levele Giskrához, Kassa levéltárában, alább idézzük.

³⁾ Hunyadi levelének egy részét közli Szirmai, r. m. 31.

⁴⁾ Az oklevél 1451-ből n. o.

nem tűnt ki világosan, hogy mi a szándéka. Most tehát újból megkeresik, mert félnek, hogy más városokkal ők is kárt fog-nak szenvedni.¹⁾

Nem ismerjük Giskra válaszát; de hogy már ekkor ismét harczot akart, nemcsak Talafusz szavai bizonyítják, de tetteiből is következtethetjük. Giskra ugyanis ugyanekkor a kassai pénzverés és pénzbévitel jogát Modrák Pál nagy-idaei kapitányának és Gremczér Ágoston Kassa város polgármesterének bérbe adta 5000 aranyért,²⁾ hat nappal később a körmöczyi kamarához tartozó bányatizedet adta hasznóbérbe Flohel Péternek és Jung Péternek évi 450 vörös forintért — a király nevében.³⁾

A szükséges pénz birtokában, nem törődve a kövesdi békével, Giskra maga is a cselekvés terére lépett. Abaujt, Tornát Talafusz gondjaira bízva, maga Gömörbe megy, majd pedig Nógrádba s többi között elfoglalja a Losoncz melletti szent István kolostort s megerősíti.⁴⁾ Hunyadi haddal tör a hitszegőre, s miként előbb Szepsit, úgy most is legújabb szerzeményét vette ostrom alá. Vele ment az országos tanács számos tagja, ugyanazok, kik a kövesdi tanácskozásban is részt vettek. Az urak a losonczyi táborból intézték felszólításukat Kassához s más városokhoz, hogy a Kövesden adott szavuk szerint csatlakozzanak hozzájuk. Felszólítás ez a levél a városokhoz, de egyuttal kiáltvány az egész nemzethez is, melyben Giskrát nyilvánosan kikiáltják hitszegőnek, békebontónak, az ország és László király ellenségének. Az ország megtett mindent, — mondják — a mire kötelezte magát Giskrával szemben, s ő mégis, megvetve minden egyezséget, új és új népeket hoz az országba s tovább erőszakoskodik. Nyilvánvaló immár, hogy nem akar más lenni, mint az ország pusztítója és ellensége. Mivel pedig a városok megígérték Kövesden, hogy ha Giskra nem tartaná meg a békét, ők is fegyvert fognak ellene, keljenek most segítség-

¹⁾ Az 1451. június 27-én kelt levél Kassa levéltárában.

²⁾ Az 1451. június 12-én Kassán kelt oklevelet közli Teleki, X., 296—301.

³⁾ Az oklevél 1451. június 18-án kelt Körmöczyön, brüsseli okmány-tár, I. 3.

⁴⁾ Turóczi Schwandtnernél, 330—332.

gökre.¹⁾ Kár volt a városokhoz szólni s őket figyelmeztetni köteleességekre. A döntő pillanatban, mikor szemben állott a két hadvezér, a magyar seregek váratlanul ingadozni kezdtek s Hunyadi elvészette a csatát, maga sem tudva hogyan, míg a halálos sebet kapott Bébek István bűnbánóan fel nem fedte a titkot, hogy a főurak készakarva cserbenhagyták, mert nem akarták a kormányzó gazdag érdemeit újabb győzelemmel növelni.²⁾

Hunyadit azonban sem az árulás, sem a kudarc nem tántorította meg. Újabb hadakat vont magához³⁾ s nyomon követte a losonczyi diadala után tovább hódító Giskrát, s míg egyfelé alkapitánya, Rozgonyi Lőrincz, harczol diadalmasan,⁴⁾ másfelé ő maga üzi ki a cseh rablókat Rozsnyóból, Szepsi-ből;⁵⁾ s még tovább is üldöznék az ellent, ha közbe nem lép az országos tanács s békére nem bírja.

Ezuttal a tárgyalásokat Rima-Szombatban végezték,⁶⁾ hol Giskrának fényes kastélya volt. Az itt létrejött első meg-

¹⁾ Az oklevél 1451. aug. 10-én kelt. Közli Fejér, i. m. 158—161.

²⁾ Bonfini, i. m. 488; Turóczi Schwandtnernél, 330—332.

³⁾ Csongrád-birtokot az országos tanács egyetértésével Földeáki Ambrusnak adományozta, mert ez 1000 aranyforintot adott a háború költségeire. Károlyi-levéltár, II. 291.

⁴⁾ Ezt tudjuk V. Lászlónak 1453. febr. 2-án kelt donacionális leveléből, közli Pray, Ann. r. Hung. III. 130.

⁵⁾ Bonfini, i. m. és h.

⁶⁾ Lényegesen el kell térnünk e helyen Teleki előadásától, ki a rima-szombati tanácskozást a mező-kövesdihez csatolja, azt állítván, hogy a Mező-Kövesden megkötött békét Rima-Szombatban erősítették meg. (II. 153.) Nézetünk szerint a kövesdi békének a megerősítése Rima-Szombatban szükségtelen volt. Mert úgy Hunyadi s az országos tanács (Tud. tár. 1841. 128.) Nógrádmegye nemeseihez, mint Giskra Kassához (Teleki, X. 256.) s ugyancsak Hunyadi és az országos tanács a losonczyi táborból Kassához intézett leveleikben (Fejér, i. m. 158.) úgy beszélnek a kövesdi békéről, mint a mely ott Kövesden kötött meg s a résztvevők, köztük a városok peocsétjaival is ugyanott erősítették meg. Mindeme három teljes hiteles oklevélben egy szóval sem történik említés Rima-Szombatról, minek okvetlenül meg kellene lenni, ha az 1450. márczius végső napjaiban Mező-Kövesden kötött béke végső szentesítését Rima-Szombatban nyerte volna. Ezzel szemben a losonczyi s az azt követő hadjárat után kelt oklevelek, mint az országos tanácsé: „... quasdam dispositiones, ordinationes et amicabilem compositionem pridem in oppido Rimaszombatha

állapodásokat kevéssel utóbb némileg pótolták s a végleges békét ugyanezen évben megkötötték. Az alap, a melyre a tárgyaló felek helyezkedtek a jelenlegi állapot s nem a hadjárat előtti. Hunyadi megmaradt a most visszafoglalt várak birtokában, úgy Giskra azokéban, melyeket még hatalmában tartott. A rima-szombati megállapodások szerint kifizetik Giskrának a megígért összegből még hátralévő 10.600 forintot, még pedig 2000-et azonnal, valamint a Szepességről járó kétszeres kamaranyereséget, más 2000-et Vizkereszt napján, a többit pedig február 2-án. Mindeme fizetések Kassán eszközöltetnek a városi tanács előtt. Ha az országos tanács nem tenne eleget a kitűzött időkben kötelezettségének, Giskrának jogában fog állani az országos tanács tagjainak birtokát lefoglalni. Viszont Giskra megígéri, hogy ezen egyezséget minden pontjában meg fogja tartani, s még akkor sem fog fegyvert fogni, ha a kormányzó nem teljesítene is minden feltételt. Ha mégis megtörténne, hogy az egyik vagy másik részről megsértenék a békét, minden ilyen esetet a mindkét részről kinevezett bírák fognak megítélni — mindig Kassán — s eme bírói ítéletek érvényben maradnak mindaddig, míg László király maga veszi át az ország kormányát.¹⁾

Most ismétlődik a már jól ismert történet. Giskrával létrejövén a béke, a rendek Frigyes császárral kezdenek újból tárgyalást. Méltán nevezhetjük e két dolgot Magyarország függő kérdéseinek. 1452. februárjában Pozsonyban találjuk a

fecerat et ordinaverat... (t. i. Hunyadi) (Pray, Ann. III. 82.), úgyszintén a Giskráé: "... cum magnifico domino Johanne de Hunyadi, regni Hungarie gubernatore, quosdam dispositiones et amicales compositiones pro perpetua pace inter regnum Hungarie et nos duratura pridem in oppido Rimaszambatha ordinaveramus..." (Pray, III. 82. és Fejér, 163.) állandóan Rima-Szombatról beszélnek és teljesen hallgatnak a kövesdi békéről. Ez nem lehet véletlen, de öntudatos következetesség s csakis úgy magyarázható meg, hogy más volt a kövesdi béke és más a rima-szombati megállapodások, vagyis két különböző dolog, melyek egymással össze nem kapcsolhatók.

¹⁾ Minderről úgy az országos tanács, mint Giskra kölesönösen írást adnak egymásnak. Mindkettőt közli Kaprinay után Pray, i. m. 82. s köv. II.; a Giskráé Fejér, i. m. 163. Sajnos, egyik oklevél sem említi, hogy hol kötötték meg végleg a békét.

rendeket, hol »pro honore et utilitate... regis Ladislai, de pacifico et tranquillo statu regni...« tanácskoznak.¹⁾ Jelen voltak Hunyadival Szécsi Dénes érsek, Vitéz János váradi, András pécsi püspök, Debrentei Tamás a szent-mártoni apátság gubernátora, Garai László nádor, Ujlaki Miklós erdélyi vajda, Pálóczi László országbíró, Perényi János tárnokmester, Tornai Szilveszter főajtónállómester és még sok fő- és köz-nemes; úgyszintén a városok képviselői, mint Weissensteiner Márton budai, Vincze Benedek fejevári, Kalmayer István kassai, György bártfai bírák, Hincz Miklós pozsonyi, Thurzó György löcsei polgárok. Giskra megbízottat küldött.²⁾

Említettük, hogy a városok maguk sem rokonszenveztek már annyira Giskrával mint az előbbi években. A most történtek ezt világosan igazolják. Még az országgyűlés megnyitja előtt tanácskozott Kassa Löcsével, hogy mitévők legyenek Giskrával szemben. Löcse kijelenti, hogy kész Giskrának évente 500—600 forinttal adózni, csak valahára békét élvezzenek.³⁾ A városokat tehát nem találta készületlenül a Pozsonyból Bécsbe gyűlt rendek felhívása, hogy szakadjanak el Giskrától. A rendek tekintélyes része ugyanis Cillei Ulrik⁴⁾ s a bécsi polgármester indítványozására Pozsonyból átment Bécsbe, hogy az osztrák rendekkel egyetértőleg beszélje meg László kiszabadítását. A mint erre nézve megállapodásra jutottak,⁵⁾ Giskra ügyét vették tárgyalás alá. Ismételték a losonczy kiáltványban mondottakat, hogy Giskra az ország ellensége, ismételten vétke a szerződésszegésben. Majd felszólították a városok jelenlévő képviselőit, hogy csatlakozva a rendekhez, tekintsék ők is ellenségnek Giskrát, szakítsanak meg vele minden közösséget s

¹⁾ Hunyadi meghívólevele Szaboics vármegyéhez. Teleki, X. 320.

²⁾ Az 1452. márczius 5-én Bécsben kelt oklevélben, közli Pray, i. m. 89. s köv. II.

³⁾ Az 1452. január 2-án kelt levél Kassa levéltárában. Tört. tár, 1848. 187.

⁴⁾ Bécs városának Pozsonyhoz intézett levele jan. 13-áról. Knauz, i. m. 107.

⁵⁾ Az erre vonatkozó okleveleket közlik: Fejér, i. m. 167—173., Katona, Hist. crit. XIII. 819., Pray, i. m. III. 89., Teleki, X. 323., 325., 326.

mert éppen Cillei Ulrik volt az, kinek tanácsára Erzsébet királyné egykor Giskrát a városok élére állította, fogadják el Cilleit kormányzójuknak László tényleges uralmáig. A városok készséggel egyeztek bele.¹⁾ S bár Giskra minden áron egyezkedni akart a városokkal,²⁾ s még Podiebrad Györgyöt, Csehország kormányzóját is felkereste, hogy támogassa a megszakadt jó viszony helyreállításában, a ki tett is ez irányban lépéseket,³⁾ a városok híek maradtak Bécsben történt állásfoglalásukhoz. Legalább Kassa valóban mint ellenséget tekintette a cseheket. Talafusznak Abaujmegyében garázdálkodó embe-reit összefogdosta, Nagy-Idára hurczolta s ott valamennyinek életét vette. Talafusz nem érti a dolgot, csudálkozik, hogy Kassa mindezt még szóra sem tartja érdemesnek, pedig — teszi hozzá — ha úgy akarná Kassa, ő és emberei gondját viselnék.⁴⁾

Giskra mindezek láttára bízott jó csillagában s nem is csalatkozott. Türelmesen várta a viszonyok jobbrafordulását s ez nem sokáig késett. László kiszabadult Frigyes kezéből, de Cillei gyámsága alá került. Hunyadinak csakhamar tapasztalnia lehetett, hogy helyzete nehezebbé vált, mert a király közelében személyes ellensége állott. Magát minden eshetőségek ellen biztosítandó, szorosabb összeköttetésbe lépett barátaival, sőt, mi több, megbékélt a baza ellenségének kikiáltott Giskrával is s egyezsége lépett vele, hogy egymást kölcsönösen támogatni fogják s a hatalmukban lévő várakat csak magának a királynak fogják átadni.⁵⁾ Ez annál könnyebb lehetett, mert Giskra és Cillei között a városok miatt feszült viszony volt. Természetesen Hunyadi és Giskra szövetekezése hatással volt a városok magatartására nézve is.⁶⁾

¹⁾ A Bécsben 1452. márczius 8-án kelt oklevél Telekinél, X. 328.

²⁾ Lőcse városának 1452. június 2-án írt levele Kassához, Tört. tár. 1898. 188.

³⁾ Podiebrad levele 1452. június 14-éről Körmöcbányához, Teleki, X. 334.

⁴⁾ Talafusz levele Kassához 1452. május 7. Tört. tár. 1898. 187.

⁵⁾ A pozsonyi követek jelentése augusztus 28-áról, Knauznál, i. m. 111. és Enea Silvio Hist. Frid. r. i. m. 405.

⁶⁾ Erre mutat az, hogy mikor Bertsal Miklós, Giskra kapitánya, betlenfalvi Thurzó Györgytől 2130 aranyforintot vett kölcsön s ezért

A mikor V. László elfoglalta a magyar trónt, Giskrát kegyébe fogadta.¹⁾ Az ország felső részei azonban még most sem élvezhettek békét. Az 1453. év tavaszán Giskrának egyik volt kapitánya Ahamith Péter új zavarokat támasztott. A megbékélt Giskrának kóbor zsoldosait gyűjtötte maga köré, de zsoldjába fogadott ezeken kívül mindenkit, kit a nyomor, vagy a büntetéstől való félelem otthonról menekülni kényszerített. Bőséges zsoldot adott nekik, a lovas egy hétre egy egész aranyat, a gyalogos félaranyat kapott. Az összerablott zsákmányból is kinek-kinek juttatott, még pedig az evangélium tanítását követve éppen annyit adott annak, ki az utolsó nap érkezett táborába, mint annak, ki már a hét elejétől szolgált.²⁾ Nem csuda, ha ily körülmények mellett számuk rövid idő alatt több ezerre növekedett. Ahamith e gyűlévész haddal először a Lőcse melletti Táborhegyet szállotta meg,³⁾ innen haladt tovább s arra kényszerítette a falvakat, majd a városokat is, hogy neki havipénzt, hadának élelmiszereket adjanak. Hunyadi tudomással birt Ahamith üzelmeiről, de nem lépett fel személyesen, csak sereget küldött ellene, azonban az apró csatározásokban mindig Ahamith győzött.⁴⁾

Az Ahamithtól támasztott zavarok híre eljutott a királyhoz is s különböző magyarázatokra talált. Egyesek azt állították, hogy Ahamithot több magyar főúr, vagy éppen maga Cillei biztatná titokban, hogy a színleg ellene felkelő sereggel Hunyadiat buktassák meg. Tudnunk kell ugyanis, hogy ámbár Hunyadi leköszönt a kormányzói méltóságról, mégis mint az

zálogba kötötte a szépesi várhoz tartozó három falú jövedelmét, továbbá Kassa, Bártfa, Lőcse, Lubló és Homonna harminczadának felét, a városok ez ellen nem tiltakoznak. Bertsal saját levele 1452. szept. 14-éről. Az első sorban Bertschal-nak, utóbb Berchal-nak írja magát. Az országos levéltárban, Dl. 14576.

¹⁾ László Giskrát kegyébe fogadta, de főkapitányi méltóságában nem erősítette meg, sőt Enea Silvio szerint rá akarta bízni, hogy bizonyos kárpótlás mellett hagyja el az országot; csak a Hunyadi László kivégzését követő zavarokban nevezte ki a felső részek főkapitányává. Enea Silvio, epist. CXXVII. és CLXII.

²⁾ Enea Silvio levele, CLXII. — i. m. 712. 1.

³⁾ Wagner, An. Scap. II. 347.

⁴⁾ Enea Silvio levelei, CII., CIV., CLXII., CXXXV.

ország főkapitánya s a királyi jövedelmek kezelője, még mindig nagy hatalommal bírt¹⁾ s Cillei ez után sóvárgott. Mások azt mondták, hogy a szűleg Axamith ellen gyűjtendő sereggel a császár ellen fognak fordulni. De már Enea Silvio megjegyzi, hogy mindeme híreszteléseket nem tartja valószínűeknek.²⁾

Végre a király határozott s Hunyadi Lászlót, Horvát- és Tótország bányát, bizta meg Axamith megfenyítésével. Ugyanekkor felszólította Perényi Jánost, a Homonnai urakat, Rozgonyi Osvátot s a hat szomszédos vármegyét³⁾; majd ismételtén Kassát.⁴⁾ Késmárkot,⁵⁾ hogy ha Hunyadi László megkeresi őket, haladéktalanul keljenek segítségére. Sajnos, a felszólításnak nem volt sikere. Miért is — írja László Kassának — mivel azok a zászlós urak és vármegyék, kiket segélynyújtásra kért, késedelmeznek, mi által a baj csak nagyobbodik s a vérszemét kapott Axamith már Kassa vidékén garázdálkodik, megszánta az országot s mivel a részleges felkelés nem sokat használna, általános felkelést hirdet, nem kiméli a saját fiatal személyét sem, hogy a védelem nehéz munkájából kivegye részét; meghagyja Kassának, hogy fejenként üljön fel s június 24-ére, mikorra osztrák és morva seregekkel ama vidékekre érkeznek, hozzá csatlakozzék.⁶⁾

Mindez azonban csak ígéret maradt. A király nem ült fel személyesen s így az általános felkelésből sem lett semmi. Két héttel utóbb már azt írja László Kassának, hogy Dominik János kassai polgártól részvételt értesült az őt fenyegető sok

¹⁾ »... qui (t. i. Hunyadi) parum regi parat, nec amplius quam vigintiquatuor millia florenorum... in annos singulos regali aerario contribuit; quod superat, sibi retinet, regnumque pro suo arbitrio gubernat...« Enea Silvio, epist. CLXII.

²⁾ Enea Silvionak most idézett s Grätzban 1453. július 12-én kelt levele.

³⁾ Péter kanczelláriai ítélőmester írja ezeket Bátfának, 1453. május 8-áról. Wagner, Dipl. o. Saros, 111.

⁴⁾ Az 1453. május 11-én és 18-án Bécsben kelt leveleket közli Teleki, X. 386., 387.

⁵⁾ Az 1453. május 18-án Bécsben kelt levél Wagnernél, An. Scap. I. 65.

⁶⁾ Az 1452. június 4-én Bécsben kelt levél Telekinél, X. 389.

veszedelemtől, tekintélyes sereget fog küldeni oltalmukra, addig is gondoskodjanak magok városuk őrizetéről.¹⁾ Ez a tekintélyes sereg azonban csak ezer emberből állott s Hunyadi Lászlóhoz kellett csatlakoznia.²⁾

Mindazonáltal nem hiányzott Lászlóban a jóakarát, hogy, ha személyesen nem is fogott fegyvert, segélyére legyen a fenyegetett részeknek. Ahhoz, hogy nagyobb sereget küldjön, hiányzott a pénze, s hogy ezt megszerezze, attól a merész lépéstől sem riadt vissza, hogy önhatalmilag, országgyűlés nélkül, vessen ki tetemes adót, minden porta után egy aranyforintot. Azonban Abauj, Torna, Heves, Borsod, Hont, Nógrád, Zemplén, Ung, Bereg és Szabolcs megyék, bár indokoltnak, de mégis súlyosnak találták ez adót s Kállai János útján kérték a királyt, hogy elégedjék meg őt porta után egy arannyal. Lászlót meglepte a megyék kérelme s nem minden szemrehányás nélkül válaszolta: »...erre a lépésre nemcsak a mi, de a ti, az ország igen nagy szüksége kényszerített, melyre ez alkalommal más megfelelő orvosszert nem találtunk; minapában kerülve ki idegen kezekből, apai hajlékunkat üresen találtuk; hogy azonban jövőben ilyes adóztatástól tartózkodni fogunk, ezt szokásba hozni nem fogjuk, sem szabadságtokra törni nem szándékunk, erre nézve levelünkben elég biztosítékot meríthettetek; a miért is az ország annyi veszedelmének elhárítására és szükségéinek kielégítésére ezt az adót minden késlekedés és nehézményezés nélkül megfizethettétek volna... mégis, mivel annyira esdekeltek, megelégszünk, ha ez alkalommal öt portától kapunk egy forintot, a mint ti végeztétek, úgy azonban, hogy, ha ez az összeg a megkezdett vállalat befejezésére elégtelen lenne, az adót fel fogjuk emelni, mire nézve veletek tárgyalni fogunk...»³⁾

Nem tudjuk, mennyi gyűlt be az adóból. Azt azonban már tudjuk, hogy Hunyadi László megjelent a felvidéken és sikeresen szembeszállt a rablókkal, bár teljesen kiirtani nem

¹⁾ Az 1453. június 19-én Bécsben kelt levél Telekinél, X. 392.

²⁾ Enea Silvio írja Grätzből 1453. július 12-én, epist. CLXII.

³⁾ Az 1453. augusztus 15-én Prágában kelt levelet közli Kovachich, Suppl. ad. vest. comit. II. 119.

tudta őket. Szebenből hagyta meg a bártfaiaknak, hogy a hol találják a latrokat, érdemök szerint ott büntessék őket.¹⁾ A bártfaiak éltek is e joggal s a rablókat ott akasztották fel, a hol éppen érték.²⁾

Az 1453. augusztus végső napjaiban Pozsonyban gyűlésező rendek a felsővidéki zavarokról is tanácskoztak. Azt határozták, hogy a rablókat el kell távolítani az országból.³⁾ Ez azonban egyelőre csak óhajítás maradt, mert ugyanazok még a következő évben is foglalkodtatták a királyt és a rendeket.⁴⁾ Axamith itt maradt mint plavniczi kapitány, igaz, alább hagyott erőszakoskodásával, sőt Bártfával békében akar élni.⁵⁾ miként Valgatha Márton Ujvár kapitánya, ki »hűségesen szolgálja a királyt.«⁶⁾

Mikor látjuk a meddő küzdelmet, melyet hazánk a csehek ellen vív, okvetetlenül felmerül a kérdés, hogy minő oka lehetett e küzdelem meddőségének. Alig van év, mióta itt vannak,

¹⁾ A Kis-Szebenben, 1453. szept. 24-én kelt levél Wagnernél, Dipl. c. Saros, 116.

²⁾ Meg is fenyegeti a bártfaiakat Axamith, mert két vitézét, Wisaezkit és Pertzikent felakasztották. Egy rablócsapat meg éppen ilyen levelet intéz a bártfaiakhoz: »Ti gonosz, igazságtalan bártfai nép, a miért társainkat, ezeket a jó és ártatlan embereket felakasztottátok, ártatlanul legyilkoltátok, a kik sem nektek, sem másnak nem vétettek; ha le nem teszték nekünk, társainknak és vérünknek 400 aranyforintot három hét alatt a krakóhegyi kolostorban vagy Lechniczen a karthauziaknál, előbb-utóbb úgy állunk boszút... mint a mi vérünkkel történt.« Szádeczky közlése Tört. tár, 1882. 203.

³⁾ Enea Silvio írja 1453. szept. 3. epist. CLIII. 1. h. 702.

⁴⁾ László király Prágából hagyta meg Hunyadiaknak, hogy Giskrával szemben a nyert utasítás szerint járjon el, hogy az ország békéje biztosítva legyen. László e levelét közli Pray, III. 152. Rosszul értelmezi azonban Teleki (II. 354.) ezt az oklevelet, a mikor azt mondja: Axamithnak végkielégítésére pedig, hogy katonáival a Szepességet valósággal elhagyja, 5000 aranyat küldjön (t. i. Hunyadi) a magyar kincstárból az osztrák országló szék kezébe, — mert az oklevél eme szavai, melyekre Teleki támaszkodik »... illorum quinque millium florenorum auri, que illis stipendiarii, qui in nostra terra Scepusiensi servierunt...« László zsoldosaira vonatkoznak s nem Axamithra.

⁵⁾ Axamith »capitaneus plavnicensis« levele Bártfához a nemzeti múzeumban.

⁶⁾ Lőcse levele Lászlóhoz 1454. aug. 24-éről a nemzeti múzeumban.

hogy ne hadakoznának ellenök, nincs országgyűlés, melyen gonoszságai nem említették s még sem képesek őseink őket sem megfékezni, sem kiűzni az ország határaiból. Hogy királyi pártfogás, hazaáruló összejátszás, sajátos körülmények okozták volna az ellenök való küzdelem sikertelenségét, tetszetős érvek s meg kell vallanunk, hogy annyi a mennyi igazság mindenikben van, de mégis a kérdés tökéletes kulcsát nem adják kezünkbe. Mert, hogy csak egyet említsünk, ezek a jövővények szembeszállnak magával Lászlóval is, pedig az ő jogainak védelmezése czimén kerültek ide. A mikor V. László Sárosvárát összes tartozékaival együtt »titulo nove donacionis« Perényi Jánosnak adományozta,¹⁾ Perényi nem vehette birtokába a várat, mert Giskra még 1440-ben elfoglalta s most is a kezében volt.²⁾ A király erre három hónap múlva utasította a budai káptalant, hogy Perényit a sárosi várba, melyet még Albert királytól nyert, Giskra ellenmondása dacára is iktassa be.³⁾ Már most vagy jogos a Giskra birtoklása, vagy nem. Ha jogos, akkor miért iktattatja be ugyanazon uradalomba Perényit; ha nem jogos, miért tűri, hogy egyik kiváló híve megfosztassék törvényes birtokától? Tovább kell tehát kutatnunk ez állapotok mélységes okát s ezt megtaláljuk abban, hogy megfogytakozott a nemzetben az erkölcsi érzék, hogy elhomályosult a hazaszeretet fogalma, hogy az önérdek, az önhaszon megelőzte a közjót s mindezek eredménye volt: az egységes erő kifejtés lehetetlensége. Részleges volt a veszedelem, részleges volt a védekezés is. Minthogy pedig ilyen körülmények között minden üdvös törekvés hiábavalónak bizonyult, előállott az a helyzet, hogy a fenyegetett részek képtelen lévén fegyverrel sikeresen védekezni, védekeztek pénzzel, a mivel az ellen, mint durva anyagi nép, könnyebben volt legyőzhető. Innen van az,

¹⁾ Az országos levéltárban, DL. 14908.

²⁾ Egyik ismert kapitánya ez időben Knezics Mihály, ki ugyanakkor Sárosmegye alispánja volt. Az oklevelet közli Wagner, Dipl. c. Saros, 63.

³⁾ Az 1455. márczius 23-án kelt függő pecsétés oklevél a nemzeti múzeum levéltárában. (Törzs.)

hogy ez időtől kezdve lépten-nyomon úgy találjuk, hogy ezt vagy azt a cseh kapitányt pénzen csendesítették le.

Ily módon iparkodtak a békét megszerezni legelőször azok a vármegyék, melyek előbb oly élénk színekkel ecsetelték László király előtt, hogy képtelenek kívánsága szerint adózni a rablók elleni hadjárat költségeire.

Az 1454. év. december 24-én Rozgonyi Osvát, a székelyek főispánja, a felsőrészek főkapitánya, a főpapok és főurak megbízásából, Abauj, Torna, Zemplén, Sáros, Szepes, Ung, Borsod, Gömör, Nógrád, Hont és Heves vármegyék egyetértésével, nemkülönbén Giskra János sárosi főispán helybenhagyásával, ily megegyezésre jutott Komorovszki Péterrel, Likava urával, Liptómege főispánjával¹⁾: az említett tizenegy vármegyét sem Komorovszki, sem alattvalói háborgatni nem fogják, a tőle vagy embereitől épített vagy megszállva tartott erődök, mint Ozdin, Murány, Brezó, Rozsnyó, Osgyán, Szárdvár átadatnak Rozgonyi Osvátnak; kárpótlásul azonban a felsorolt tizenegy megye tizenegyezer aranyforintot fizet Komorovszkinak.²⁾

Komorovszki egyezsége azonban nem tartotta vissza Talafusz Jánost, hogy pár hónappal később, 1455. április végső napjaiban meg ne ostromolja a jászói prépostságot s elűzve

¹⁾ Kiténik ez oklevélből, hogy Komorovszki nem volt egyenlítőleg Axamith elmaradt vezéreinek egyike, — mint Teleki véli, II. 339. l. 2. jegyz. Szirmai, Not. hist. c. Zempl. 33. l. után.

²⁾ Komorovszki e levele Kassán kelt 1454. decz. 24-én. Eredetije az országos levéltárban, DL. 15307. Világos ez oklevélből, hogy Rozsnyó harmadszor is a csehek birtokába került s hogy Giskra még mindig gyakorolt bizonyos felsőbbiséget volt kapitányi felett. A visszaváltott várak szokás szerint vagy tulajdonosaiknak adattak vissza vagy valamely nagyobb erővel rendelkező városra avagy éppen az illető megyére bízattak gondozás végett. A rozsnyói erőd gondozását, melyet a csehek építettek, Gömörmegyére bízták. Botrányos azonban az a lanyhaság, melyet a megye e tekintetben tanúsított. A megye ugyan kivetítette az adót a rozsnyói őrség költségeinek fedezésére, de László király kénytelen volt külön is elrendelni, hogy minden birtokos hajtson is be jobbágyságtól az adót s hogy lássák el a szükséges élelmiszerekkel a várbelieket, mert különben félni lehet, hogy az erőd újra a csehek hatalmába kerül. Lászlónak Budán, 1456. május 12-én kelt s Gömörmegye összes nemeseihez intézett levele, papír, belül ép pécsettél, az országos levéltárban, DL. 15069.

onnan a szerzeteseket, a monostort erőddé alakítsa át s abból remegtesse Abauj eme részeit s Tornamegyét le egész Szárdvárig. Másfél évig tartott ez állapot s Talafusz csak akkor hagyta el Jászt, mikor Hédervári László egri püspök, Palóczy László országbiró, Perényi János tárnokmester s több más főúr, minden bizonynyal országos megbízatás folytán, bizonyos összeggel megváltották tőle.¹⁾

Maga Komorovszki állt a szavának, békében maradt, sőt a bártfaiak nála kerestek oltalmat. Mikor László Komorovszkit magához rendelte Futakra, a bártfaiak kérve-kérték a királyt, hagyja vidékükön, hogy velök munkálkodjék a csehektől újból megzavart nyugalom helyreállításában.²⁾ De a zavargók teljes megfékezése most sem sikerült. A következő évben a Rákoson tartandó országgyűlésre László Kassát is meghívja, meghívójában különösen kiemeli, hogy az ország két nagy ellenségéről, a törökökről és a csehekről akarnak tanácskozni;³⁾ s még az országgyűlés megnyitla előtt a felvidékre küldte Perényi János tárnokmestert a főképen Abaujban és Zemplémben fészket ütött rablók megzabolázására, s ugyanekkor megbagya Kassának, hogy Perényit tekintélyesebb haderővel támogassa.⁴⁾

Ez években csak az alvezérekről, Axamithról, Valgathárol, Komorovszkiról, Talafuszról hallunk, maga az egykori fővezér, Giskra békében él. Csak akkor szólal fel ő is s feddi meg a kassaiakat, mikor ezek megtiltották Giskra kincstartó tisztjeinek a pénzverést, pedig — mondja Giskra — erre különös kiváltsága van a királytól, melyet Kassának már többször bemutatott.⁵⁾ Sőt maga is fegyvert fog egy alkalommal, de nem az ország, hanem egyik alattvalója Bertsal ellen, a mikor

¹⁾ A Zemplénben, 1456. július 16-én kelt oklevél Kassa város levéltárában, 279. sz. a.

²⁾ Lászlónak 1456. decemberben kelt levele Bártfához, a nemzeti múzeumban.

³⁾ A Budán, 1457. febr. 28-án kelt meghívót Kassa levéltárából közli Csánki, Tört. tár. 1902. 282.

⁴⁾ A Budán, 1457. márczius 18-án kelt levél u. o.

⁵⁾ A Zólyomban, 1456. május 28-án kelt levél a nemzeti múzeum levéltárában.

ez, mint Giskra jóvoltából Szepesmegye főispánja,¹⁾ felmondta az engedelmisséget, a miért is Késmárkon Barthossal együtt megostromolta.²⁾

Nevezetes szerephez jutott azonban Giskra ismét akkor, mikor a Hunyadi-ház ellenségei elhatározták Hunyadi László elvesztését. Giskra királyi parancsra seregével Budára sietett s maga is egyike volt azoknak, kik az ifjú Hunyadiat foglyul ejtették.³⁾ Mikor pedig az ártatlan ifjú halálának megboszlulására Hunyadi Jánosné s Szilágyi Mihály egész seregeket állítottak fel, mikor országszerte oly vihar keletkezett, melyre a király tanácsosai, sem Ujlaki, sem Garai nem számítottak, a mindjobban nagyobb hullámokat vető veszedelemben V. László a felsőrészek főkapitányává Giskrát nevezte ki, királyi sereget adott kezébe; a városoknak, nevezetesen Kassának hűtlenség bűne alatt hagyta meg, hogy Giskrát támogassák;⁴⁾ Giskra alvezérének, Talafusznak pedig tetemes összeget utalványozott, hogy ő is zsoldosokat gyűjtsön.⁵⁾

Igy történt, hogy rövid időn belül ismét polgárháború zajától visszhangzott az ország. Szilágyi és Giskra ismétlen oly erővel csaptak össze, oly pusztításokat vittek véghez, hogy minden előző időt felülmúltak.⁶⁾ Végre is Giskra, mikor meggyőződött, hogy az egész nemzet közvéleményétől támogatott Szilágyival szemben tehetetlen, hogy a Hunyadi-ház indította mozgalom könnyű szerrel le nem verhető, maga tanácsolta László királynak, hogy az özvegy Hunyadinéval keresse a békés kibontakozást.⁷⁾ Ez meg is történt. Hunyadiné hajlandó volt átadni a királyi várakat, maga megelégedett a még Zsig-

¹⁾ Dobrai Bertsal Miklós 1448—1462. volt Szepesmegye főispánja. Wagner, An. Scep. III. 217.

²⁾ Ex chronicis Scep. és Leibiczerianis, nem különben Memorabilia urbis Kesmarkiensis, i. m. II. 12., 48., 105.

³⁾ Bonfini. i. m. 509.

⁴⁾ A Budán, 1457. április 21-én kelt levél Kassa levéltárában, közli Kaprinay, Hung. Dipl. I. 204.

⁵⁾ V. László 600 aranyat utalványoz Talafusz számára. Az 1457. ápr. 9-én kelt levél az országos levéltárban, Dl. 15158.

⁶⁾ Türoczi Schwandtnernél, 352.; Dlugoss, i. m. XIII. 202.

⁷⁾ Fessler, i. m. IV. 870.

mondtól, Alberttól nyert birtokával, valamint megtartotta azokat, melyeket férje kormányzósága éveiben az országos tanács helybenhagyásával szerzett s melyeket maga László király is megerősített; viszont László szabadon bocsátja Hunyadiné fogoly fiát Mátyást, de a várak átadásáig Szécsi Dénes érsek felügyelete alatt marad mint kezes.¹⁾ A vezetők példájára s Hunyadiné egyenes meghagyására oszgyáni Bakos Pál, Hunyadiné tokaji várának kapitánya is²⁾ fegyverszünetre lépett Talafusszal, a királyi felség »hűséges szolgájával«, úgy, hogy a fegyverszünet alatt a Hunyadi-ház emberei szabadon járhatnak-kelhetnek mindazon részekben, melyeket »nagyságos Talafusz János úr bír« és viszont.³⁾ De a nyugalom két hónapig sem tartott. Nem is tarthatott, mert Hunyadiné és Szilágyi súlyosknak találták a feltételeket, a melyek különben sem szolgáltattak elégtételt.⁴⁾ A harc tehát ismét kitört. László már Bécsből sarkalja Kassát, hogy engedelmeskedjék Giskrának mint főkapitányának és segítse a zavargók ellen.⁵⁾ Ez alkalommal azonban a zavargók magyarok voltak. Nem is szűnt meg előbb a kölesönös pusztítás, mint László király halálakor. (1457. nov. 23.)

Mátyás királyi választatván, Giskra előtt csak két út állott nyitva: vagy meghódol Mátyás előtt, vagy kivonul az

¹⁾ Ezen egyezségről eddigelé történetíróink kisebb-nagyobb bizonyossággal szólnak. (Teleki, II. 535. 1. jegyzet.) A bártfai levéltárnak egy töredéke említette (Kaprinay, i. m. I. 207—208.) s támogatást talált Dlugossnál (i. m. XIII. 202.) Oszgyáni Bakos Pál levele azonban minden kétségen felül helyezi, hogy tényleg történtek békés megállapodások a király és Hunyadiné között. A többi között ezeket mondja Bakos: »... qualiter cum rege maiestatis (sic) intraverunt in veras christianitatis treugas pacis et inducias...« t. i. Hunyadiné és Szilágyi Mihály, úgy lépett ő is fegyverszünetre Talafusszal.

²⁾ Tokajvárát Brankovics György szerb despota 1451-ben 10.000 forintban adta át Hunyadi Jánosnak, ki a csehektől, kik még 1440-ben elfoglalták, 12.000 forintot váltotta vissza. Csánki, Magyarország tört. földr. I. 336.

³⁾ Az 1457. június 20-án Nyárádon kelt levél Kassa levéltárában, közli Csánki, Tört. tár, 1902. 285.

⁴⁾ Fessler, i. m. IV. 870—871.

⁵⁾ A Bécsben, 1457. augusztus 16-ikán kelt levelet közli Kaprinay, I. 210.

országból. Egyelőre zólyomi várába vonult s várta a történeteket. Itt találta Podiebrád György levele, melyben, Mátyás sugalmazására, felszólította, hogy jelenjék meg ő is Sztraznicban, a mikor Mátyás országába jövet átlépi a határt. Giskra előbb a városok, mint Kassa, Lőcse, Eperjes, — véleményét akarta tudni¹⁾ s csak azután küldött megbizottakat Sztraznicba, kik nevében Mátyásnak hódoltak. De keveset fordult még az idő kereke, a mikor nyilvánvaló lett, hogy Giskra sztrazniczi meghódolása nem volt őszinte. Míg Talafuszt, Valgathát, Axamithot a Mátyáshoz hű magyarok zaklatására küldte, addig maga Lengyelországba sietett s Kázmér királyt buzdította, hogy fogjon fegyvert a magyar trón megszerzésére, a melyhez örökség czímén legtöbb joga van. De Kázmér nem hallgatott a bujtogatóra. Megelégszik ő — mondta — atyai örökségével, különben is háborúban áll a német lovagrenddel; mindazonáltal fentartja jogát a magyar trónra, de megszerzését alkalmasabb időre halasztja.²⁾

Mátyás siet Podiebrádnak tudomására hozni Giskra hűtlen eljárását,³⁾ majd sereget szervez, a melyhez Podiebrádtól is ötszáz jól fegyverzett és gyakorlott lovast kér,⁴⁾ s míg a vezér Lengyelországban ajánlgatja a magyar koronát, megindítja a harcot kapitányai ellen. Vezérré Rozgonyi Sebestyént nevezi;⁵⁾ majd társakul rendeli melléje Hédervári László egri püspököt és Magyar Balázst.⁶⁾ S végre-valahára a magyar fegyverek diadalmaskodtak e rabló hadakon is. A magyar vezérek sorra megvítették Vadnát, Komorovszki és Valgatha fészket, majd Galgóczot, hová Komorovszki menekült, míg Valgatha fogságba esett; azután a mislei prépostsági egyházból alakított erődöt, Kassa közelében, s a benne rekedt négyszáz csehet egy szálíg felkoncizolták. Zemplénben üzöbe vették Talafuszt és Axa-

¹⁾ A Zólyomban, 1458. febr. 3-ikán kelt levél Bártfa levéltárában, kiadta Kaprinay, i. m. II. 131.

²⁾ Dlugoss, i. m. XIII. 225. Az örökség czíme: Kázmér király felesége Erzsébet volt, V. László nővére.

³⁾ Mátyás király levelei. Külügyi osztály. I. 3. 1458. márcz. 27.

⁴⁾ U. o. I. 4. 1458. márczius 30.

⁵⁾ Az 1458. április 10-án Budán kelt levélben írja Mátyás Bártfának, hogy Rozgonyinak segítségére legyen. Közli Kaprinay, II. 160.

⁶⁾ Az 1458. május 13-án kelt levél közlve i. h.

mithot, Gál-Szécset felszabadították, míg a két vezérrel Sáros-Pataknál vívtak döntő csatát, melyben Axamith hatszázad magával halálát lelte. Talafusz menekült Sárosba, Hédervári nyomon követte, útközben megvette Jászót, mely már másodikban volt a csehek tanyája; Sárosvárának sikertelen ostroma után Berzevice ellen fordult, mely miután a Jászóról ide menekült Uderszki elhagyta s Ujvárba vette magát, részint fegyverrel, részint pénzzel szintén a magyar vezérek kezébe került.¹⁾

Giskra ekkorra hazatért Lengyelországból, s látva a veszedelmet, mely hatalmát végpusztulással fenyegette, hogy megmentse, a mi még menthető, fegyverszünetet kért Mátyástól. Mátyás ezt annál inkább megadta,²⁾ mivel most minden idejét igényelte azon törekvése, hogy a szent koronát Frigyes császártól visszanyerje.

A városok e küzdelemben Mátyással tartottak. Neki hódoltak attól az időtől fogva, a mikor Mátyás mint megválasztott magyar király Sztraznicban átlépte a magyar határt. Tudjuk, hogy Giskra Podiebrád felhívására megkérdezte a városokat, mitévő legyen, mert akaratuk ellen nem fog eljárni. Mivel pedig Giskra megbizottai megjelentek Sztraznicban, világos, hogy a városok a Mátyásnak való meghódolás mellett nyilatkoztak. Mostan való magatartásuk pedig azt mutatja, hogy akkor vallott meggyőződésükhöz hívek maradtak. Sőt tovább mentek. E városok egyenkint hűségeskút tettek a királynak. Első volt ebben Kassa,³⁾ mely eddig is

¹⁾ Mindeme diadalok részletesen leírva, Bonfini, III. 10. 337.; valamint megtaláljuk Mátyás királynak Rozgonyi Sebestyén számára adott donationalis levelében. Eredetije, hártys, belül pecsét, az országos levéltárban, DL 15278. 1458. szeptember 1-én kelt. — Rozgonyi Sebestyén 400 aranyat fizetett a berzevicei őrségnek, mely összeget Berzevicei István megtérítvén Rozgonyinak, a vár az ő kezébe ment át. Helyreállítására 550 frtot költött, miért megengedte Mátyás (1458. szept. 6. Szegeden kelt levél, Kaprinaynál, II. 536.), hogy mindaddig, míg Pohárnok István, Detre Lénárd és Schwarcz János — mindannyian Berzeviceiek — a jelzett összeget meg nem térítik, birtatja a várat. Két nappal később Mátyás már két ágyút küldet a bártfaikkal Berzevice védelmére. (Kaprinay, II. 209.)

²⁾ Alább idézendő oklevél.

³⁾ Mátyásnak 1460. nov. 27-én kelt oklevele, papír, belül pecsét, a nemzeti múzeum levéltárában.

nem egy tekintetben szabott irányt a városoknak, követték az eleinte ingadozó¹⁾ Eperjes, majd Bártfa²⁾ és a többiek. Nem is késett Mátyás az elismeréssel. A mint megjutalmazta vezéreit Rozgonyi Sebestyént,³⁾ Magyar Balázst,⁴⁾ úgy megdicsérte Bártfát,⁵⁾ Kassának pedig előbb bizonytalan, majd két évi időre terjedő pénzverési jogot ad, azzal a kötelezettséggel azonban, hogy az innen származó haszon fejében gyalogosokat ad a csehek ellen.⁶⁾

Giskra a fegyverszünetet arra használta fel, hogy Frigyes császárnak ajánlotta fel szolgálatát. Frigyes szívesen fogadta a vezért, mert, míg ő maga száz ürügygyel húzta-halasztotta a kiegyezést, addig bent az országban Giskrával is súlyosbíthatta Mátyás helyzetét. Giskra ez álnok eljárása okozta, hogy még le sem telt a fegyverszünet ideje, már is a felső vidékeken hadakozik Hédervári László és olnodi Czudar Simon;⁷⁾ a következő év tavaszán pedig Pálóczi László országbíró s ugyancsak Czudar Simon, sőt már Mátyás személyesen készül fegyvert fogni.⁸⁾ A vezérek azonban nem dicsekedhettek nagy sikerrel, mert ugyanekkor a csehek Pest vidékéig száguldoztak.⁹⁾ Mátyás ekkor, az egri országgyűlés után,¹⁰⁾ ismét Rozgonyi Sebestyént, az előbbi évek győztes vezérét, állította hadai élére.

¹⁾ 1459. decz. 1. Budán kelt oklevél, közli Kaprinay, II. 363.

²⁾ Az 1. jegyzet alatti oklevélben. Bártfa Szapolyai Imre kezébe tette le az esküt.

³⁾ Már idézett oklevél az országos levéltárban, Dl. 15278.

⁴⁾ Országos levéltár, Dl. 15412.; leleszi országos levéltár, fasc. act. 1479. 22.; jászói házi levéltár, fasc. XI. 212., 213.

⁵⁾ Az 1458. június 8-án Budán kelt oklevél Kaprinaynál, II. 179.

⁶⁾ Az 1458. márcz. 24. és augusztus 3-án kelt oklevelek eredetije Kassa levéltárában, kiadta Kaprinay, II. 155., 190.

⁷⁾ Mátyásnak Bártfához intézett levele, kelt Péterváradon, 1458. okt. 1., közli Wagner, Dipl. c. Saros, 119. Ebből a levélből tudjuk meg, hogy a fegyverszünetnek szept. 29-ig kellett volna tartani.

⁸⁾ A Budán, 1459. márcz. 27-én kelt levelet közli Kaprinay, II. 280. Mátyás ebben megparancsolja Kassának, hogy ügyekkel, puskákkal s egyéb hadiszerekkel segítsék a vezéreket, s maga is e részekre szándékozik menni.

⁹⁾ Az 1460. febr. 26-án kelt levél Kaprinaynál, II. 390.

¹⁰⁾ A Várkonyból 1460. május 17-én Bártfához intézett országgyűlési meghívót közli Kovachich, Suppl. ad vert. II. 151.

De mintha Rozgonyit is elhagyta volna jószerecséje. A Mátra-alatti Patavára csak akkor adta meg magát, mikor Mátyás maga vette át az ostrom vezetését. Az első sikert azután rövid idő alatt követte a többi. Sajó-Németi, Gömör, Derenk, Osgyán, Rima-Szombat, Rima-Szécs, Serke, Salgó megvétele mind a magyar vitézséget hirdette.¹⁾

E diadalok megrémítették a sárosi, szepesi cseheket s buzgón keresték a meggyezést Mátyás vezéreivel. Az első között voltak Pozovai Jakab, a komlósi erősség kapitánya s az erősség főbbjei »seniores fortalicii«, kik Pálóczi László országbíróval, Homonnai István és Bertalannal, valamint Perényi István zempléni főispánnal megegyeztek, hogy e főurak négy hét alatt a kassai bíró előtt 4250 aranyat fizetnek nekik három részletben, oly megszorítással, hogy ha az utolsó terminusban a hátralékos 3000 aranyat meg nem fizetnék, a már kifizetett 1250 arany elvesztése mellett továbbra is kezökben marad az erősség. Ha pontosan megkapják a jelzett összeget, lebontják az erősséget, magok pedig távoznak. Kötelezik magukat arra is, hogy Szepes-, Sáros-, Abauj-, Zemplén- és Ung-megyéket, nemkülönben Kassa, Lőcse és Bártfa városokat karácsonyig háborgatni nem fogják.²⁾ Ugyanazon főuraknak ígérte Talafusz János, Richnó kapitánya, és Knezics Mátyás, Sárosvára várnagya s Sárosmegye alispánja, hogy 1000 frtért karácsonyig »a felső részeket« békében hagyják. A végső 200 frtot Kassa fizette meg.³⁾ Ezek után indult Ujvár kapitánya is, mikor fegyverszünetre lépett.⁴⁾ Bár az említettek mind Pálóczi Lászlónak s főúri társainak hódoltak, Rozgonyi Sebestyén, a királyi hadak főkapitánya, szintén e részekben tartózkodott, sőt maga Mátyás király is huzamosabban időzött Kassán, hogy vezéreit szükség esetén támogassa.⁵⁾

¹⁾ Bonfini. III. 10. 541.

²⁾ Az 1460. ápril 15-én kelt egyezséglevél Kassa levéltárában, közli Kaprinay, II. 412.

³⁾ 1460. július 8-án kelt levél i. h.

⁴⁾ Rozgonyi Sebestyén levele, 1460. nov. 29. i. h.

⁵⁾ Kassán való időzése alkalmával adta Mátyás Szepesvárait a hozzátartozó birtokokkal zálogba Szapolyai Imrének s általa István és Miklós testvéreinek. Bővebben ismertetjük ez oklevelet, hogy fogalmunk legyen Mátyás bőkezűségéről, melylyel e kedvelt hívét elárasztotta: a

Mátyás az év végével visszatért Budára, Szapolyai Imrét azonban a felvidéken hagyta s hozzá, mint főkapitányhoz alkaptányokul rendelte Szapolyai Istvánt, az Imre testvérét, Bátori Istvánt és Upor Lászlót,¹⁾ azzal a célzattal, hogy míg Giskra Frigyes szolgálatában Ausztriában garázdálkodik,²⁾ seperjék tisztára e részeket. Szapolyai István és Upor László először is Sároset és Richnót, majd Ujvárt vették ostrom alá, mivel a fegyverszünet alatt megkezdett alkudozások sikerre nem vezettek. Mátyás³⁾ és a vezérek⁴⁾ buzdítására a városok mint Kassa,⁵⁾ Bártfa⁶⁾ áldozatkézséggel működtek közre a felszabadító háborúban. De a csehek, mintegy érezve, hogy ütött

szepesi vár kapitányától Bertaltól betlenfalvi Thurzó György löcsei polgár több szepesi nemessel bizonyos összegért magához váltotta Szepesvárat, Szapolyai Imre pedig, nehogy a vár a kellő védelem híján ismét a csehek hatalmába jusson, Thurzó György fiaitól, János- és Teófilától váltotta magához 4200 aranyért. Mátyásnak nem lévén elegendő pénze, hogy ez összeget Szapolyainak megtérítse, a várat Szapolyai Imrének s testvéreinek adta zálogba, mindaddig, míg a jelzett összeget meg nem fizeti. Sőt megígérte Mátyás még ama 200 forint megtérítését is, melyet az említett szepesi nemések a vár jó karban tartására fordítottak, de a melyről lemondtak Szapolyai javára, mert ez hathatósan védelmezte őket, miként most is védelmezi a csehek ellen. Továbbá ígérte Mátyás, hogy, mert a vár birtokai a vár épségben tartására, az őrség ellátására elégtelenek, még eme költségeit is meg fogja téríteni ő maga vagy utódjai Szapolyainak vagy utódjainak; végül meg fogja téríteni mindama költségeket, melyeket Szapolyai a váron vagy várban végzett építkezésekre fordított »habita condigna extimacione huiusmodi edificiorum.« Az 1460 november 19-én Kassán kelt oklevél hiteles másolata a nemzeti múzeum törzslévéltárában.

¹⁾ Bonfini, I. h.

²⁾ Magyar Történelmi Társ., IX. 69.

³⁾ A Trencsénben 1461. január 10-én kelt levél Wagnernél, Dipl. c. Sáros, 79.; az 1461. május 24-iki Kaprinaynál, II. 492.

⁴⁾ A Kis-Szebenben 1461. jan. 9-én kelt levelet közli Kaprinay, II. 475.

⁵⁾ Mátyás 1461. június 24-én Kassától faltörő ágyút »bombardam... minorem, que Pethornel vocatur, pro frangendo castro Ujwar...« kér, igéri, hogy ha baja esnék, új ágyút fog Kassának csináltatni. Kaprinay, II. 495.

⁶⁾ 1461. május 25-én Budáról hagyja meg Mátyás a bártfaiaknak, hogy Sáros és Ujvár ostromához nyilakat és puskaport küldjenek. Kaprinay, II. 493.

utolsó órájuk, erősen tartották magokat. Sárosvárából kitörttek, Kis-Szebent megrohanták s kifosztották, a magyarokat megszalasztották s a Lengyelországból érkezett újabb csapatokkal¹⁾ megerősödve tovább védelmezték magukat. E sikertelenség arra birta Mátyást, hogy maga is siessen hadai támogatására. A főpapok és főurak megegyezésével az egyházi tized egy részét lefoglalta a hadjárat költségeire²⁾ s elindult Budáról. Hatvanban megállapodott, hogy a főpapok és főurak bandériumait bevárja. Innen sarkalta Bártfát, hogy minden ép kéz-láb embere fogjon fegyvert a rablók ellen, kik most Eperjes és Kassa között kezdtek erődöket emelni;³⁾ valamint innen hagyta meg Bacsikai Balázs leleszi prépostnak is, hogy összes fegyvereseivel haladéktalanul siessen a felső részekre.⁴⁾ Mielőtt azonban Mátyás a felvidékre érkezett, Sárosvára a hosszas körülzároltatás miatt beállott éhségtől kényszerítve megadta magát s bukásában követte Ujvár is.⁵⁾ Ezek hallatára a király visszafordult. De a Szapolyai testvérek, Imre és István, még a következő, 1462. évben is hadakoztak, és pedig sikerrel.⁶⁾ Ebben az évben meghódolt Szepesvára és Richnó;⁷⁾ míg az ősön Szapolyai István és Kálmáncsehi Domokos, fehérvári prépost⁸⁾ Késmárkot s más tizenhárom helységet váltot-

¹⁾ 1461. május 24-iki levél Kaprinaynál, II. 492.

²⁾ Hédervári László egri püspök levele Sárosmegyéhez, 1461. nov. 5-éről. Pray, Specimen Hier. Hung. Posonii et Cassoviae, 1776. I. 212. l. d) jegyzet.

³⁾ Mátyás levele 1461. július 4-éről. Kaprinay, II. 498.

⁴⁾ Az 1461. július 4-én kelt levél a leleszi házi levéltárban, mely most a jászói házi levéltárban őriztetik. Mátyás megrójjá a prépostot, mert nem értesítette a kellő időben, hogy újabb rablók törtek ama vidékekre.

⁵⁾ Bonfini, III. 10. 541., 542. Világos ezek után, hogy mennyire téved Korponay, »Abaujvármegye monographiája,« 1866. I. füzet, II. l., mikor ezt az Ujvárt, mely Sárosmegye éjszaki határán állott, azonosította Abaujvárral; s ezt a tévedést a millenáris monographia is átvette, sőt még ki is bővítette. (484. l.)

⁶⁾ Mátyásnak 1461. okt. 14-én Lőcséhez intézett levele. Wagner, An. Scepi. I. 85. után Kaprinay, II. 575.

⁷⁾ Bonfini, III. 10. 542.

⁸⁾ A városon kívüli szent Miklós prépostságnak volt az ura.

tak meg 16.000 forinton, Bertsaltól és Bartostól, Késmárk utolsó cseh kapitányától.¹⁾

Ezalatt Mátyás Frigyes császárral alkudozott, de mind-
eddig sikertelenül. Segítségére jött II. Pius pápa, családi
néven Enea Silvio Piccolomini, mikor Lando Jeromos krétai
érseket küldötte hazánkba, hogy sikerre vezesse a Mátyás és
Frigyes közti tárgyalásokat. Mátyás a követet örömmel fogadta
s felszólítására Vitéz János váradi püspököt küldte Grácba
a császárhoz. S ez alkalommal a tárgyalások eredménnyel
jártak. 1462. április 3-án megtörtént a megegyezés. A rend-
kívül fontos béke pontjai közül minket egy érdekel különösen.
Így hangzik e pont: »... Item pro adherentibus maiestatis
imperatorie consiliariis Hungaricalibus, videlicet Ladislao de
Posing, Giscra comite... et aliis fiat compositio et concordia
iuxta condignum et sepius in tractatibus huiusmodi mota et
avisata, quoniam sine istis maiestas imperatoria concordiam
non intendit...«²⁾ E pont szerint a béke egyik feltétele,
hogy az eddig Frigyesel tartott magyar urakkal és Giskrával
is békés megegyezés jöjjön létre. Valóban létkérdés volt
Giskrára, hogy helyzetét tisztázza. Frigyes, kinek ügyében
eddigelé bízott, békülöben volt a magyar királlyal; Giskra
egykori hatalmának már csak foszlányai voltak hazánkban.
A feltétel teljesítése Mátyás részéről elvben nem ütközött
nehézségbe. A harczedzett s gyakorlott cseh zsoldosok közül
már sokat fogadott zsoldjába s ha most békés úton a kitűnő
hadvezért is megnyerhette, ez úgy reá, mint országára nyere-
séget jelentett. Tényleg azt találjuk, hogy már május első
napjaiban, még mielőtt a Frigyesel kötött egyezséget tárgyaló
országgyűlés összejött volna, Mátyás Váczott egyezkedik
Giskrával és társaival. S bár eleinte nehézségek merültek fel,³⁾

¹⁾ Memorabilia urbis Kesmarkiensis, Wagnernél, II. 106.

²⁾ II. Pius pápának a Frigyes és Mátyás közti békét megerősítő,
1463 május 7-én kelt bullájában. Közl. Theiner, II. 375—378.

³⁾ Mátyás 1462 május első napjaiban írja a Gráczból Budára érke-
zett Lando Jeromos pápai követnek, hogy nem siethet üdvözlésére, mert
»... nunc in hoc oppido Vacienſi cum hostibus nostris parciſum ſupe-
riorum infeſtatoribus, valde arduos... habemus tractatus.« Mátyás
király levelei, külügyi osztály, I. 22. 1.

május 12-én a velencei követ, Thomasi, már azt jelentette a
dogának, hogy Giskra meghódolt a magyar királynak.

Az egyezés pontjai ezek voltak: Giskra hűséget fogad
Mátyásnak; mindama várakat és erődöket, bárhol az ország-
ban, melyeket ő maga vagy emberei tartanak hatalmukban,
átadja Mátyásnak; Mátyás kárpótlásul fizet Giskrának
40.000 forintot, még pedig 3000-et azonnal, 15.000-et szent
Jakab napján (július 25.), a hátralevő összeget az év végén;
Giskra őszinte meghódolásának zálogául egy várat azonnal
átad, valamennyit a fizetés második határnapján; Mátyás ad
Giskrának egy várat a Tisza mellett s ennek költségeire,
valamint 150 lovas tartására évente 1000 forintot.¹⁾ Minden-
esetre súlyos feltételek ezek, de indokolhatók, ha az országra
háramló előnyt vesszük tekintetbe. Így gondolkozott a május
20-án megnyílt országgyűlés is, mely úgy a Frigyesel, mint a
Giskrával kötött egyezséget minden pontjában helybenhagyta
és megerősítette.²⁾

¹⁾ Thomasi velencei követ jelentése a dogához, Budáról, 1462
május 27. Magyar dipl. eml. Mátyás király korából, I. 140—143.

²⁾ Thomasi jelentése, i. h. Így tisztázva van újból egy kétes kér-
dés. Teleki (III. 258. 5. jegyzet) azt mondja a Giskrával kötött békéről,
hogy bizonyára országgyűlésen is tárgyalták az egyezséget, de erre vonat-
kozólag »bizonyos adatunk nincs«. Most már van. Thomasi jelentése: »ad
XX fo principio dieta congregatione et promossa la materia del con-
cordio del imperatore et la necessita del dinaro si per el rihaver de la
corona, come et per satisfar ad Iscla« erre nézve minden kételyt kizár.
— Giskra meghódolásának módja előadásunkban lényegesen eltér az
eddig felfogástól, melynek alapja első sorban Bonfini volt (i. h. 542.)
Bonfini előadása regényes. Szerinte Giskra levelet írt Mátyásnak, mely-
ben bőségesen előadta, hogy miért küzdött, mi vezette eddig s miként
jutott jelen helyzetébe. Harczolt a lengyel Ulászlóval s Hunyadi Jánossal,
kit kétszer szalasztott meg. Előbb a Habsburg-házhoz való hűség, később
az önfentartás őstöne kényszerítette, hogy rabló, esőselék néppel szövet-
kezék. De most valóban esztelennek kellene lennie, ha Mátyással is
szembe szállna, kit kétségkívül isteni akarat emelt fel a magyar trónra.
Mikor látja, hogy Mátyás megsemmisítette egykori társait, nem akar
egyedül tovább ellenkezni. Küldjön tehát hozzá megbízottakat, kiknek
átadja várait, maga pedig távozik az országból. Mátyás sietve küldte
megbízottait, kik parancsa szerint Giskrát előbe vezették. »Gratissimo ac
hilari a rege vultu his verbis accipitur — folytatja Bonfini — : Nun-
quam me beneficentia, crede mihi, Giskra, superabis... Tu...

Thomasinak Giskra meghódolásáról szóló jelentését megerősíti Vitéz János is, kiről okunk van binni, hogy résztvett a váci tárgyalásokban. Mikor ugyanis Carvajal bíbornokkal tudatja, hogy Giskra meghódolt s különösen a török elleni hadakozásra ajánlotta szolgálatát, a többi között ezeket írja: »pro auspiciore pacis exordio unum ex castellis validioribus iam ad manus nostras remissum reliqua brevi sequentur.«¹⁾ Mennyire örült Mátyás Giskra meghódolásának, eléggé mutatja az a körülmény, hogy Albert osztrák hercegnek²⁾ s a raguzaiknak³⁾ irván, nem feledkezik meg e kedvező esemény megemlézéséről sem.

Eddig terjed Giskra Jánosnak igazi története. Multunknak sok szomorú emléke fűződik nevéhez. Egy koronás magyar királyfinak védelme czímén lett tényező hazánk történetében, de ez a védelem sok könnynek s megaláztatásnak vált a kútfejévé. Azt azonban nem tagadhatjuk, hogy, ha hit-

quando inter raros referendus es, ad aliena te servicia exire, Giskra, non patiar. Sub Mathiae ductu et auspiciis eadem, qua sub Ladislao quondam fide, stipendia facies . . . Lippam et Zolyom oppidum tibi recipito, quinque et viginti aureum millia dono nunc accipito, honestissima te cum proceribus Ungariae affinitate coniungi tolerato, commodissimamque mecum militiam agito.« Bonfini ez előadásának hitelességét egyik-másik részében már többen kétségbe vonták. Így Teleki Zolyomot Solyomvárra változtatja (III. 266. 2. jegyz.) azon helyes okadatolással, hogy nem lett volna tanácsos Giskrát hűségesküje daczára sem a felvidéken hagyni, e helyett sokkal helyesebb volt az alföldre áttelepíteni. Pray, (Annales, III. 266.) a 25.000 forint ajándékot » az Ország János leányával való házasságot tartja Bonfini önkényes toldalékának, mit pedig Teleki (i. h.) nagyon is védelmébe vesz. Hogy mit tartunk már most Bonfininál valónak, Thomasi hiteles és egyhorá jelentéséből ítélhetjük meg. Thomasi a házasságról nem emlékezik meg, a mit el nem mulaszt, ha tényleg megtörtént volna. Különben ne feledjük, hogy emlékeink Giskrát minden jelentősebb béke után, éppen háromszor, megházasítják.

¹⁾ Epistolae Mathiae Corv. Cassoviae, 1764. I. epist. XXIX.

²⁾ Mátyás király levelei. Külügyi osztály, I. 21. május.

³⁾ Epistolae Mathiae Corv. i. h. epist. XXV., hol is ezeket írja: » . . . novissime etiam cum Johanne Giscra et complicibus suis qui partes regni nostri superiores multis iam temporibus gravissime infestabant, super restitutione eorum, qua detinebant, et perpetua deinceps quiete prospere conclusimás . . . qui promisit et obligavit se nobis et regno nostro praesertim adversus Turcas perpetuo fideliter servitutum.«

szegően lábbal taposott is minden szerződést, békekötést, V. László érdekei mellett mindvégig kitartott; bár másfelől az is igaz, hogy volt idő, mikor László érdekeinek védelme csak ürügy volt a saját önös céljainak elérésére. Nem ismerte el Ulászlót magyar királynak, Hunyadi Jánost kormányzóznak s később volt Frigyes császár szolgálatába állani, mint Mátyásnak meghódolni. De végre is a viszonyok erősebbek az egyes embernél. Ezek ellen harcolni biztos bukást jelent. Giskra pedig nem akart elbukni. Mikor éles szeme észrevette, hogy a viszonyok úgy alakultak, hogy eddigi politikájának folytatása a saját vesztét fogná előidézni, kész volt megalkudni a körülményekkel s meghajolni Mátyás előtt. Mátyás a hódolatot elfogadta. Így Giskra megmenekült az erkölcsi, anyagi romlástól, sőt alkalma nyílt, hogy új életet kezdve, érdemeket szerezzen annak a honnak szolgálatában, melynek hosszú időn át rossz szelleme volt; Mátyás nyert egy kitünő hadvezért s ugyanakkor megmentette hazánk felső részét egy félelmes névtől. Giskra hű maradt adott szavához. A váci egyezkedés alkalmával az ország nemesei közé vététt fel s harcolt, mint ígérte, a törökök ellen s e küzdelmekben tűnik is el.¹⁾

Bár Giskra meghódolt s úgy tisztjei, mint zsoldosai közül számosan követték, kik Mátyás híres állandó seregének magvát képezték, a cseh veszedelmet teljesen megszűntnek még nem lehetett tekinteni. De, s ez mutatja legjobban az idők változását, ezek a csehek már nem rettegett ellenségek, hanem vagy közönséges rablók vagy kérelmezők, kik mindnyájan készek Mátyást szolgálni, csak fizesse meg zsoldjukat vagy a meghódolásuknál megígért összeget. Giskra meghódolása után tárgyalnak Szapolyai István és Kálmáncsehi Domokos a kismárki kapitányokkal;²⁾ úgy Szécsi Dénes érsek és gúti

¹⁾ Bonfini, i. h. 542.

²⁾ Memorabilia urbis Kesmarkiensis, Wagner, II. 106. szept. 8. Teleki úgy véli (III. 274. 2. jegyz.), hogy itt hiba van a keltezésben, mert szept. 29-én Bartos, Bertsal kapitánytársa Kismárkon, már Sarlón van s újra egyezkedik. Ezt fölösleges feltennünk, mert Bartos éppen azért panaszodik Sarlón, hogy nincs pénze s ezért csatlakozott ismét a rablók-

Ország Mihály nádor Sarlón Komorovszki Péterrel, Bartossal, a már ismert késmárki kapitánynyal és egy másik előkelő csehkel, Körbellel, kik több rendbeli panaszszal járultak eléjük.¹⁾ Az érsek és a nádor megígérték követelésük kielégítését, de eredmény nélkül, mert éppen e panaszosok még a következő évben is gondot adtak Szapolyai Istvánnak, ki gyors segítségre szólította fel Bártfát, mivel értesülése szerint Komorovszki, Talafusz, Bartos gyűlést tartottak több más csehkel együtt, s e gyűlésen kedvezőtlenül nyilatkoztak Mátyásról, mert ígétét nem váltotta be.²⁾ Nagyobb bajt azonban már nem okoztak a csehek. Egy ideig a lengyel-magyar határon zajongtak, majd Szapolyai hatalma elől Lengyelországba vonták magukat s készségesen ajánlották fel szolgálatukat Kázmér lengyel királynak, mikor ez a magyar összeesküvők meghívására fegyvert fogott, hogy fia számára megszerezze a magyar koronát. Csakis ez összeesküvés megsemmisítése után tisztult

hoz. Ebből azonban nem az következik, hogy hibás a szept. 8. kelet, hanem az, hogy a szept. 8-iki egyezés az anyagiakat illetőleg még nem hajtatott végre.

¹⁾ Bővebben mutatjuk be Szécsi Dénes és Ország Mihály levelét, nemcsak azért, mert érdekes a tartalma, de mert csattanó bizonyítéka jelzett véleményünknek, hogy a még itt maradt csehek jobbra duzzogó panaszosok, kik zsoldjukat kérik. Szent Mihály napján (szept. 29.) jöttek össze Sarlón — írják a nevezettek Mátyásnak. — Komorovszkival, Bartossal és Körbellel. Komorovszki panaszok közt adta elő, hogy sok kárt szenved Mátyás alattvalóitól s ez arra bírta, hogy Mátyás szolgálatát elhagyja. Említett bizonyos összeget is, melyet a király nem fizetett meg, jóllehet követelését tanúkkal s a király leveleivel is tudta igazolni. Sikerkült mégis békére hajlítani, mintán 2028 forintot ígértek neki a király nevében. Komorovszki azonban csak akkor nyugodott meg ez ígérthet, mikor az érsek a turóczi, lipői, árvi, zólyomi ez évbeli tizedét biztosításképen lekötötte. Bartos is panaszokkal állott elő, végül megvalósította, hogy nem szívesen tette, a mit tett, mások csábították a rosszra. Szükségnek látták mégis, hogy a király megérkezéseig bizonyos összeget adjanak neki, melyből magát és társait fentarthassa. Körbel különösen a Podmaniczkiakra panaszodott, kik javait pusztítják. Végül megjelent előttük két lengyel is, kik zsoldjuk elmaradása miatt hagyták oda a király szolgálatát. Ezek panaszának végleges elintézését a király megérkezéseire halasztották. *Epistolae Mathiae Corvini, I. epist. XXXI.*

²⁾ Az 1463 szept. 17-én Késmárkon kelt levél eredetije a nemzeti múzeum levéltárában.

meg tőlök teljesen hazánk; Liptóból 1474-ben űzte ki Mátyás Komorovszkit.¹⁾ A Giskrával meg nem hódolt csehek másik része, a »zsebrákok«, ausztriai és morva rablókkal szövetkezve a Vág vidékén garázdálkodott addig, míg Mátyás 1465-ben Kosztolány kiostromlása után e rablókat is megfékezte.²⁾ De úgy Komorovszki vállalatai, mint a zsebrákok közönséges rablásai Giskrától teljen függetlenek s így a jelen tárgyalásunk keretén is kívül esnek.

* * *

A történelem csak akkor nyújthat megbízható képet valamely korról, ha a politikai események mellett figyelembe részesíti ama kornak vallási, erkölcsi, társadalmi, egy szóval kulturális viszonyait is. Éppen azért, mielőtt befejeznők fejtegetésünket, röviden szólni fogunk még azon társadalmi, vallási, erkölcsi hatásokról, melyeket a csehek itten való működése idézett elő. Figyelmünket első sorban itt is Abaujmegyére s a vele határos részekre fogjuk irányozni.

Sokban hasonlított e cseh világ a későbbi török világhoz. A csehek főképen azokat támadják, kik velök ellenkező pártállást foglalnak el. Majd a viszonyok változtatával valósággal vadásznak azokra, a politikai pártállás figyelembe vétele nélkül, kiktől gazdag váltságdíjat remélnek kiszorolhatni. Homonna urainak, a Drugetheknek, Szécsi Miklósnak az esetét már ismerjük. Sokkal nagyobb fontosságú volt Perényi Jánosnak a foglyúl ejtése, mert ez a Perényiek hatalmának megsemmisítését Abaujmegyében legalább egy időre s egy új családnak Abaujban való meghonosodását vonta maga után. Perényi János, egyike azoknak, kik az országgyűlés megbízásából Ulászlót hazánk trónjára meghívták, csak akkor szabadult Giskra fogságából, mikor 24,000 arany váltságdíj lefizetésére kötelezte magát. Minthogy azonban ily összeggel nem rendelkezett, zálogba kötötte le nagydai uradalmát Szikszó, Ujfalú, Sziget, Hernád-Németi, Vadász, Detk, Komaróc, Szeszta, Csécs, Velejte, Makrancz, Bodoló, Lánicz, Perény, Ujvár, Zsujta, Panyok, Kis- és Nagy-Németi, Csány falvakkal

¹⁾ *Memorabilia urbis Kesmarkiensis* i. h. 108. l.

²⁾ Bonfini, IV. 1. 551—553.

együtt. A mikor Giskra pénzzükében volt, a mi nála gyakran előfordult, szorongatta Perényit a váltásdíj megadására. Ő azonban most sem adhatott többet négyezer forintnál s a még hátralévő húszezer forintban továbbra is zálogban hagyta az említett uradalmat; majd a további unszólásra beleegyezett, hogy Giskra a nagyidai uradalmat, mint zálogos, adja zálogba egy jómódú körmöczi polgárnak, ki kész volt a húszezer forintot megfizetni s ki különben is már többször volt segítségére Giskrának kisebb-nagyobb összegekkel. Modrák Pál volt ez,¹⁾ kiről Giskra azt mondja egyik levelében, hogy »fautor, amicus et fidelis noster dilectus qui nobis ab agnitione sua, qua eum cognovimus, semper in omnibus fidelissimus inventus extitit«, s ki ujabban is 3631 forintot kölcsönzött neki. A záloglevél szerint, melyet Kassa városa is megerősített, Modrák és örökösei az uradalmakat mindaddig bírhatják, míg László király a kölcsönzött összeget meg nem téríti nekik.²⁾ Az országos tanács, élén Hunyadi Jánossal, azon nyíltan kifejezett okból, mert inkább biztosítva hitte e vidék nyugalma, ha Nagy-Ida Modrák s nem a csehek kezében van, mindehhez beleegyezését adta. Pálóczi László országbíró pedig Modrárt, most már Nagy-Ida kapitányát, uradalmába a jászói konventtel beiktattatta.³⁾

Kevéssel utóbb újabb kölcsönért fordult Giskra Modrákhoz, ki most kétezer aranyat adott »ultra alia debita et pecunias nobis super castrum Nagy-Ida, ac oppido Sixo et Ujwar«. Ezért Giskra megígéri Modráknak, hogy bárki ellen is meg fogja védelmezni, ha fogságba esnék, helyt fog érte állani »pro eo tanquam proprio nostro homine et fideli stabimus«; hogy László király sem fogja e birtokokat másnak

¹⁾ Az oklevelekben Modrák, Modrer, Moderer is.

²⁾ A privilegiális alakban, 1447 márczius 2-án kiállított oklevélben Giskra »Ladislai regis capitaneus generalis, et comes de Saros« ezimezi magát. Giskra és Kassa város pecsétjei kék-zöld zsinóron. Országos levéltár, DL. 14058.

³⁾ Bíró Lukács jászói prépost Péter rendtaggal, továbbá Himi György és Kis-Tárkányi Bodó Osváttal végeztette a beiktatást. A jászói konventnek 1449 április 3-án kelt levele, magában foglalván az országbíró április 3-án kelt levelét, vörös zsinórral, ép pecséttel az országos levéltárban, DL. 14244.

adományozni s ha Giskra meghalna, utódja is köteles lesz ez egyezséget megtartani. Ez újabb egyezséget megerősítették Kassa, Lőcse, Bártfa és Eperjes bírói, Giskra emberei közül Czverteticz Herman, Ostravai János (Talafusz), Jankovszki, Wolfenberck és mások.¹⁾ Sőt Giskra még ebben az évben személyesen megjelent a jászói konvent előtt s ott is írásba foglaltatta a fentieket.²⁾ 1453-ban pedig László király is megerősítette, a mint Giskra ígérte, Modrárt Nagy-Ida birtokában, de fentartotta a Perényieknek a visszaválthatás jogát.³⁾

Modrák Pál, bármennyire hívének vallja is Giskra, testtől-lelkestől a Hunyadiaknak volt a barátja. Barátságáért azonban kemény próbára tétetett. Mert, mikor a Hunyadiakat elfogták, velök, több más előkelővel, Modrák Pál is

¹⁾ A Kassán 1450 október 5-én kelt oklevél az országos levéltárban, DL. 14405. Rajta 12 függő pecsét, első a Giskráé, utána a vitézeié, csak a Jankovszkié ép; a városok így következnek: Kassa ép, Lőcse törött, Bártfa és Eperjes ép pecséttekkel. A pecséték hátyaszalagokon függnék. Giskra itt »supremus capitaneus«-nak nevezi magát.

²⁾ A jászói konventnek 1450 okt. 22-én kelt függő pecsétes levele az országos levéltárban, DL. 14410.

³⁾ Az 1453 február 10-én Bécsben kelt levél a nemzeti múzeum törzslévéltárában és az országos levéltárban is, DL. 14636. Minthogy ez az oklevél az egész szóban forgó ügyre világosságot vet, jónak látjuk bővebben közölni: »... Johannes de Peren, filius Petri, inter alios adherentes condam domino Wladislao regi Polonie, qui se contra iura hereditaria nostra in hoc regnum nostrum intraserat, per armigeros et familiares serenissime principis condam domine Elisabeth regine Hungarie etc. ... genitricis nostre, nobis extunc apud incunabula etatem agentibus, dum videlicet idem Johannes de Peren in hostilitate et inimicia ... publice procederet, in persona captus et detentus est atque ut hostis in vinculis conservatus fuisset. Tandem uti didicimus, ipse Johannes de Peren in ... captivitate positus ... pro eliberacione et redempcionem persone et capitis sui cum Johanne Giskra de Brandis ... pro 24 millibus flor. auri pactum et compositionem fecisset ... itt következik, hogy miként került Nagy-Ida Modrák Pál kezébe, mint azt már mi ismerjük, azután így folytatja ... imminet timor magnus baronibus, nobilibus, civitatibus et ceteris illarum parcium incolis ex parte castri prenotati, si id apud manus Bohemorum aut aliorum forensium manus perstitisset, qui ... Bohemi solito eorum more ex aliis castris sub eorum potestate existentibus dampnum plurimum et nocumenta in partibus illis et eorum committere inciperent et neque in presentem diem eciam contra inhibitionem nostram committere non cessarent ... etc.«

fogságba került. Bizonyára ez áldozatkész hűségét akarta jutalmazni Mátyás király, mikor Nagy-Ida birtokában ő is megerősítette.¹⁾

A Perényi-család nem nézte tétlenül a sorsot, mely ősi birtokainak osztályrészül jutott. Megmozdított minden követ, hogy visszaszerezze. S mikor sikertelennek bizonyult minden törekvés, Perényi János, a Giskra fogságából kiszabadult Jánosnak a fia, feleségül vette Modrák Katalint²⁾ s most már legalább a birtokok egy részéhez igényt tarthatott s ezt nem is késett érvényesíteni. Megkeresésére Pálóczi László országbíró elrendelte a nagy-idaí uradalomban az osztályt, a melyet a leleszi konvent kiküldöttje, Márton rendtag, pólyi Csirke Tamás és ruszkai Kornis János királyi emberekkel hajtott végre a nagy-idaí várban, Nagy-Ida városában, továbbá Ósécen, Makranczon, Bodolón és Láncon egyfelől Perényi János, másfelől Modrák Pál özvegye, Anna asszony és fiai Miklós és Pál, valamint leányai Dorottya, Borbála és Zsófia között egyező akarattal, ellenmondás nélkül.³⁾ Az egész uradalom visszaszerzésében azonban a Perényieket egy újabb körülmény is akadályozta. Veszedelmes versenytárs lépett fel a már is hatalmas Szapolyai Imre személyében, ki szintén igényeket táplált Nagy-Ida iránt, s úgy látszik, jogosan, mert Mátyás ez igényeket támogatta.⁴⁾ Így Nagy-Idának ez időben már három ura volt.

Az anyagiakban okozott pusztításnál nagyobb és eredményeiben messzehatőbb volt az a romlás, melyet a csehek a vallás, az erkölcs terén végeztek. Úgy Giskra, mint zsoldos népe kelyhesek voltak, buzgó hívei a máglya-halált halt Husz

¹⁾ Mátyás király oklevele az országos levéltárban, Dl. 15.123. Lásd még ugyancsak az országos levéltárban a budai káptalanok, Dl. 14.059. s a jászói konventnek, Dl. 14.668. levelét.

²⁾ Nagy Iván, Magyarország családai, 234. 1.

³⁾ A leleszi konventnek 1461 január 14-én kelt, hátyára írott, barnavörös zsinóron függő pecsétetes levele az országos levéltárban, Dl. 15.532. Az osztály a legpontosabb, még a ház helyek is külön-külön felsorolva tulajdonosaik neveivel úgy Nagy-Idán, mint a falvakban.

⁴⁾ A budai káptalan levele 1462 márcz. 30-áról, az országos levéltárban, Dl. 15.713.

tanainak. A hol megfészelték magokat, a katolikus egyházat a saját vallásuk számára foglalták le, vagy sokszor erőddé alakították át; a katolikus vallás gyakorlását eltiltották s a kik hívek maradtak vallásukhoz, erőszakos üldözésnek tették ki magokat. Maga a vezér adta a példát, mikor Rima-Szombatból mindazokat, kik vonakodtak két szín alatt áldozni, rövid úton kikergette.¹⁾ E vallási türelmetlenség, mely az erőszaktól sem riadt vissza, azt eredményezte, hogy főképen Sárosban, Szepesben, mint a hol a csehek főfészekai valának, minden második katolikus egyházban két szín alatt áldoztak.²⁾ Legtöbb méltánytalanságot szenvedtek a vallás szolgái, az egyháziak s az egyházi testületek. Úgy állásuk, mint javaik elég okúl szolgáltak az ellen szemében az üldözésre. Csak röviden említjük a menedékkövi karthauziakat, kik kolostorukból Lőcsére menekültek, mivel a csehek gyakran még ruhájuktól is megfosztották őket;³⁾ Gábor lechnicezi priort, kinek kolostorát, mivel a csehek lerombolták, újból kellett építeni s a szétszórta rendtagokat összegyűjteni;⁴⁾ a szepesi káptalant, mely ismételten érezte a csehek zaklatását;⁵⁾ a mislei prépostságot, mely a rablók egyik főerőssége volt s csak Magyar Balázs, Mátyás vezére, szabadította ki hatalmukból.⁶⁾ Nehéz idők voltak azok. A határozott pártfoglalás egymagában veszedelmet jelentett. Ulászló megfosztotta Stock Jánost a szepesi prépostságtól, mert Erzsébet hívének vallotta magát, s prépostságát Dominis Jánosnak, a krakkói királyhívó küldöttség vezetőjének adta;⁷⁾ ugyanebben az évben Kassa a csehekkel megrohanta a jászói monostort, mert I. Szaniszló prépostja Ulászló ügyét támogatta.⁸⁾

¹⁾ Rupp, Magyarország helyrajzi tört. II. 144.

²⁾ A főpapok és főurak írják ezt Miklós kanonoknak, a római ügyvivőnek. Schwandtner, Script. rer. Hung. II. 63.

³⁾ Wagner, An. Scep. II. 76.

⁴⁾ Wagner, An. Scep. III. 187.

⁵⁾ Wagner, An. Scep. I. 36.

⁶⁾ Bonfini, III. 10. 537.

⁷⁾ Erzsébet királynénak 1440 június 3-án kelt levele a szepesi káptalanhoz, Wagner, An. Scep. I. 333.

⁸⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. 195.

Egyik egyházi testület sem szenvedett annyit ez években, mint a most említett jászói prépostság. Hányt-vetett életének megrajzolására már csak azért is nagyobb figyelmet fogunk fordítani, mert története becses anyagot szolgáltat hazánk azonoskori belső állapotainak megismeréséhez.

I. Szaniszló¹⁾ ült Jászói préposti székében, mikor a nem-

¹⁾ I. Szaniszlót irunk ismételtén, öntudatosan s nem III. Szaniszlót, mint a jászói prémontrei-rend névtárai, Nátafalussy Kornél, A keresztfelő szent Jánosról címzett jászóvári egyház prépostjai, Rozsnyó, 1883. cz. munkája alapján írják. Mert I. Szaniszló 1339-ben, II. Szaniszló 1428—1429-ben, és végül III. Szaniszló 1435—1440-ben tulajdonképen egy személy s így az eddig III. Szaniszlónak mondott prépost valójában és helyesen I. Szaniszló. I. Szaniszló életéből az idézett mű szerint 33. l. csak egy oklevél maradt fel, mely szerint »a prépostság és tornai Sáfár István között fenforgott birtokháborítási ügy elintézése közbejött akadályok miatt halasztást szenvedett«. Alapítja ezen állítását Mallyó, Brevia noticia cir. Hung. ord. Prem. cz. kéziratos munkájára, 37. l. II. Szaniszlóról idézett mű 58. lapján a következőket találjuk: »Helyébe (t. i. Péter prépost helyébe) a konvent érdemesült perjelét, II. Szaniszlót emelték a rendtagok, mint ezt azon oklevél tanúsítja, melynek erejénél fogva Bátor István országbíró a prépostság és tornai Sáfár István között, nem tudni mi okból, keletkezett pörös ügy tárgyalásának idejét az 1429. évi szent Mihály napról a következő év szent György napjára tette át.« Hivatkozik ez állításánál a jászói házi levéltárban található országbírói elhalasztó levélre (Datum Budae sexto die termini praenotati a. d. 1429.), de a fasciculus és numerus megjelölése nélkül. Végül III. Szaniszlóról ezeket találjuk i. m. 61. l.: »... oda irányozá összes tevékenységét, hogy elhárítsa azt a veszélyt, melylyel a tornai Sáfár-család garázda túlkapásai fenyegették a monostor csereháti birtokait.« Forrása itt Mallyó, i. m. 60. l. — Minthogy kutatásaink arról győzték meg, hogy itt minden kétséget kizárólag alapos tévedés forog fenn, szükségesnek tartottuk a tévedést kijavítani a való tényállást előadni. Már első pillanatra gyanusnak kellett volna feltűnni annak a körülménynek, hogy ugyanazon személyek között ugyanazon ügyben száz év leforgása alatt ugyanazon eredményre végződött egy pör s hogy I. és II. Szaniszlót valósággal *be kellett szorítani* pár hónapi uralkodásra a tényleg uralkodott prépostok közé. De beszéljünk világosan: a) I. Szaniszlónak nem lehetett semmi szín alatt póre 1339-ben a tornai Sáfárokkal, mert a tornai Sáfárok, helyesebben Berencsi Sáfár István csak 1409 óta volt birtokosa a tornai várnak ezdegei Besenyő Pállal, majd 1430 óta egyedül Sáfár István és utódai, kik »Tornai« nevüket csak ez újabb birtokuktól vették. (Fejér, Codex Diplomaticus, X. 4. 721—724, X. 7. 314.; jászói házi levéltár, fasc. VIII. no. 100.); b) II. Szaniszlónak a pörét nem halaszthatta el

zet két pártra szakadt Erzsébet, illetőleg fia László és Ulászló között. A prépost habozás nélkül azokhoz csatlakozott, kik a haza üdvét Ulászlótól várták. Azonban ez a határozott pártfogolás súlyos megpróbáltatást vont maga után. Mert alig jelentek meg a csehek Abaujmegyében, már is az Erzsébet ügyét támogató kassaiakkal Jászóra törtek s a prépostság jászói és meczenzéfi jobbágynak tekintélyes részét megnyerve célzataiknak, megtámadták a monostort, s mert be nem vehették, a prépostság birtokain s a hűnek maradt jobbágyokon elégtették ki bosszú- és rablásvágyukat. Szaniszló prépost panaszára Ulászló Pálóczi László országbíró s több más zászlós úr között Tornai Szilvesztert bízta meg, hogy keljenek a monostor védelmére, fékezzék meg a kassaiakat s a lázadó jobbágyok vagyonából térítsék meg a prépostságnak s hű jobbágynak okozott károkat.¹⁾

Nagyon jellemző e kor felfordult világára, hogy épen Tornai Szilveszter, Tornavár ura s Tornamegye főispánja bízott meg a monostor védelmével. Mert Tornai Szilveszter úgy az előbbi években, mint ezután nem sokkal ártott kevesebbet a prépostságnak, mint a csehek. A hol érte, ott rabolta a

Bátor István országbíró 1429-ben azon egyszerű okból, mert ez időben Pálóczi Máté volt az országbíró (Fejér, Codex Dipl. X. 6. 669., X. 7. 532.); c) Bátor István csak 1434-ben lett országbíró (Fejér, Codex Dipl. X. 7. 757.), a ki tényleg el is halasztotta Szaniszló jászói prépost pörének tárgyalását Tornai (Sáfár) István és fia Szilveszter és Vid ellenében ismételtén, többek között szent Mihály napjáról a következő év szent György napjára is. De ez nem 1429-ben, hanem 1439-ben történt, a mikor, most már kétségtelen, I. Szaniszló és nem III. Szaniszló volt a prépost. (Az idézőlő oklevelek találhatóak a jászói házi levéltárban ily jelzéssel: fasc. X. 174., 179., 180., 182., 183., 184., 185., 187. és 188.) A mi pedig a II. Szaniszlónál említett 1429-iki oklevelet illeti, ez az oklevél a jászói házi levéltárban — erre történik hivatkozás minden közelebbi jelzés nélkül, — nincs. Ebből az évből egyetlen oklevél van a házi levéltárban, de ez más úgyről szól: Gecei László, Abaujmegye alispánja és nemesi bírái jelentik Zsigmond királynak, hogy János jászói prépost panaszára Belsei Péter bíróságukat küldték ki vizsgálatra a csányi nemesek ellen. (Fasc. IX. no. 141., papír, hátán 3 pecsét helye.) Azt kell tehát mondanunk, hogy Mallyó, ki kéziratos munkájában a szóban forgó oklevelet egész terjedelmében közli, (58. l.), elnézte a 3-at s így tette 1429-re 1439 helyett.

¹⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. no. 195.

gyengébb szomszéd birtokait. Egy alkalommal a prépostság debrődi birtokára ütött, az ott talált jobbágyságot Tornára hűszorította s ott annyira kínozták őket, hogy, a mint kiszabadultak, mindannyian beleveszték a szenvedett sérelmekbe.¹⁾ Mikor pedig a csehek 1448. július hónapjában másodszor törték Jászóra s megrabolták a monostort,²⁾ ismét a főispán, Tornai Szilveszter volt az első, ki felhasználva a prépostság e kétségbeesett helyzetét, a Sűgő- és Boldvafő erdeit erőszakosan elfoglalta, meczenzéfi hámarait megrabolta,³⁾ s mintha mindez nem lett volna elég, ugyanekkor a szomszédok bíró és tanácsosai a Bodóka-fő-erdőt foglalták el s csatolták a saját birtokukhoz.⁴⁾ A prépost tiltakozott ez erőszakosságok ellen a szépesi káptalan.⁵⁾ Abaujmegye nemesi törvényszéke,⁶⁾ Pálóczi László országbíró előtt⁷⁾ ismételt. Ezek meg is tettek mindent, a mi tőlük telt, de arra nem volt hatalmuk, hogy a garázda főurat megfékezzék. És éppen ez a körülmény bátorította fel Tornai Szilvesztert, hogy tovább dacoljon minden törvényes renddel, s ha már a csehek nem háborgatják a vidéket, ő háborgassa. Sőt féktelenségében vakmerőségre vetemedett, mikor Biró Jánost, a jászói prépost testvérét s Nagy-Ida vára hadnagyát, elfogatta s bilincsekbe verve börtönbe vetette. A hadnagyot Hunyadi János kormányzó megbízásából Székely Tamás vránai perjel, ki ez idő szerint Nagy-Idán tartózkodott, küldötte Tornavárába, hogy a Biró Lukács jászói prépost (1440—1471.) mindszerinti jobbágyságtól elrablott marhákat visszakövetelje.⁸⁾ Tornai Szilveszter erőszakosságát nem csak Jászó érezte. Mikor az egri káptalan Pálóczi országbíró

¹⁾ Az abaúji alispán és bírák jelentése, u. o. fasc. XI. 196.

²⁾ Szaniszló leleszi prépost előtt panaszolja ezt Péter rendtag Lukács prépost nevében. Jászói házi levéltár, fasc. XI. 197.

³⁾ Pálóczi László országbíró levele Szikszóról, 1448. október 28. u. o. fasc. XI. 198., 199.

⁴⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. 197.

⁵⁾ A szépesi káptalan Péteri Péterrel Karácsonmezsei Miklós káptalanokot küldte ki. U. o. fasc. XI. 199.

⁶⁾ U. o. fasc. XIII. 42.

⁷⁾ U. o. fasc. XI. 203.

⁸⁾ Azári Péter, Abaujmegye alispánjának Garai László nádorhoz intézett jelentése. Hunyadi levele Hatvanban kelt 1452. U. o. fasc. XI. 202.

meghagyására serkei Lorándi Györgyöt a somodii vámba be akarta vezetni, Tornai Szilveszter megakadályozta.¹⁾ Ezeket tudva, nem fogunk csudálkozni, ha azt látjuk, hogy a főispán példájára a kisebbek is, kitől hogy telik, ott károsítják a védtelen prépostságot, ahol éppen érik.²⁾

Eme sok erőszakos támadás, jóllehet túlnyomó részét nem is érintették, nem egyszer keltette bennünk azt a feltevést, a mit különben a prémontrei rendi történetírók mint tényt állítanak, hogy talán a prépostság ez években idegen kezekben volt, a csehek hatalmában, míg jogos tulajdonosai számküzetésben éltek; s hogy talán éppen ez a körülmény bátorította fel a szomszédokat a prépostság javainak pusztítására. Ebbeli feltevésünk ma már megszűnt, de ugyanekkor megdőlt a rendi történetírók említett állítása is. Mert a való tényállás az, hogy a csehek 1448-ban megrabolták ugyan a jászói monostort, de nem ütöttek benne tanyát s így az urait sem tették földönfutókká. Ennek ugyanis az lett volna a szükségképeni folyománya, hogy a konvent mint hiteles hely e szomorú években beszüntette volna működését. Ámde nem ez történt. A jászói konvent 1448 után a rosszindulatú háborgatások dacára is szakadatlanul végezte hiteleshelyi teendőit egész addig az időig, míg Talafusz meg nem szállotta. Ez azonban nem 1448-ban, de jóval később, 1455-ben történt, a mikor is a konvent mint hiteles hely tényleg beszüntette működését.

Újat állítunk s azért kötelességünk bizonyítani. Az 1448. júliusi cseh támadás után pár hónappal Nagymihályi László Lukács prépost és konventje előtt zálogba kötötte le zempléni és ungi birtokait Nagymihályi Györgynek a tőle aranyban,

¹⁾ Az egri káptalan levele, Országos levéltár, Dl. 14.131.

²⁾ Így a Csányi-nemesek birtokháborítási pöre már a háromszoros kikiáltást is megérte Vizsolyban, Szántón és Gönczön (Jászói házi levéltár, fasc. X. 192. 1449-ben; XI. 200. 1450-ben XI. 206. 1453-ban); Papi Miklós a prépostság novaji földjeinek egy részét felszántotta s mint a magát nyugodtan be is vetette (Jászói házi levéltár, fasc. XI. 205.); Monaji János, Szászai Uza Briceus Péter és Antal, a prépost mindszerinti jobbágyságtól, névszerint Mártont, Bálintot, Jakabot és Egyedet, a mint Tornáról Almásra igyekeztek, a nyílt országúton megrabolták s csak száz arany lofizetése után bocsátották szabadon. (Leleszi országos levéltár fasc. act. 1452.)

bársonyban, ezüst kupákban stb. kölcsönvett 12.000 aranyért;¹⁾ 1449-ben a jászói konvent iktatta be Modrárt Pált a nagy-idaai uradalomba;²⁾ 1450-ben Giskra személyesen jelent meg előtte a Modrárral kötött újabb, már ismert egyezség ügyében³⁾ s ugyanezen évben Hunyadi is megkereste, hogy vizsgálja meg Tornai Vid özvegyének panaszát.⁴⁾ 1452-ben a jászói konvent jelentést küld a nádorhoz Csicserei Zsigmond ügyében;⁵⁾ 1453-ban pedig a királyhoz Modrárt Pálnak Pelsőczy Bebek Imre özvegye elleni panaszában;⁶⁾ 1454-ben maga is védelmére sietett Szentgyörgyi Főris útján a váradihegyi prépostnak.⁷⁾ Fenakadás nélkül jutunk el 1455-be is. Ez év április 12-én a jászói konvent előtt nyugtatta Debrői János özvegye, Ilona, Csetneki János és Klára leánya, testvérét Csetneki Andrást leánynegyedi hozomány-illetékére nézve.⁸⁾ Ugyanezen évből van még egy oklevelünk. Április 15-éről jelenti Lukács prépost és konventje, hogy Pálóczy László országbírónak 1455. február 14-iki meghagyására Péter rendtaggal s Teresztei István királyi emberrel Csetneki Andrást be akarta iktatni a Torna-megyei Szín, Petri, Ilsvafő, Ardó, Borzova, Szilicze, Kisfalud, Feketefűz, Prekopa (Perkupa), Doboldél, Varbócz, a gömöri Recske, Királyi, a zempléni Zsadány s a borsodi Meszes birtokába, de Szalonnai János fiai, György és Péter, ellenmondottak.⁹⁾ Itt hosszú időre megszakad a fonál. Oka pedig az, mert az 1455. év áprilisának végén, 24-ike körül (circa festum b. Georgii) olyan csapás érte a jászói prépostságot, mely életét végveszedelemmel fenyegette. Talafusz János, Giskra abauji kapitánya, rohanta meg vad zsoldosaival, elfoglalta, a prépostot konventjével együtt menekülni kényszerítette

¹⁾ Sztáray-oklevéltár, II. 412. 1448. nov. 6.

²⁾ Országos levéltár, Dl. 14.244., 14.220.

³⁾ Országos levéltár, Dl. 14.410., 1450. okt. 22.

⁴⁾ Jászói országos levéltár, Divers. mand. fasc. XX. 8.

⁵⁾ Csicserei levéltár, 31.627.

⁶⁾ Országos levéltár, Dl. 14.668.

⁷⁾ Leleszi országos levéltár, fasc. act. 1454., 34.

⁸⁾ Országos levéltár, Dl. 14.938.

⁹⁾ U. o. Dl. 14.924.

s a monostort a saját céljaira átalakítva, megerősítve, abban ütötte fel tanyáját.

Eddigél a vélemények különböztek arra nézve, hogy hol állott Jászon a csehek erőssége. Van olyan is, mely a város felett emelkedő dombon, a mai plébánia-egyház mellett keresi.¹⁾ Jászon pedig a nép között manapság is tartja magát a hit, hogy a csehek a monostorral szemben álló hármassziklán, az I. Károly építtette erődben laktak. Egy a legújabbban kezünkbe került oklevél a vélemények eme bizonytalanságát eloszlatja s a felvetett kérdésre meg nem czáfolható feleletet ad. Pálóczy László országbírónak a borsodi nemes rendeknek Sajó-Szentpéterben tartott gyűlésén adott levelében ezeket találjuk: „... Thalaffwz auxiliante sibi... Johanne de Peren, claustrum Jazow vocatum, in comitatu Abaujwar habitum, condescendendo, *fortaliciumque in eodem claustrum erigendo* et ex eodem fortalicio universas possessiones ipsius exponentis (scil. Pauli filii condam Emerici vajwode de Pel-sewecz) ad castrum suum Zard vcatum in comitatu Thorna... depopulari fecisset...“²⁾ Világos e szavakból, hogy maga a monostor megerősítve volt a csehek lakóhelye.

Így változnak az idők. Hol napokkal előbb jámbor szerzetesek zengték zsolozsmájukat, ott most tobzódó vitézek dözsölnek; a szent hely rablók martaléka, bűnök tanyája lett; a monostor, előbb a szerencsétlenek, az üldözöttek menedékhelye, most a környék népeinek rettenetes átka. Talafusz és hazátlan népe innen száguldoznak végig a Boldva völgyén, a szép Tornavármegyén le egész Szárdvárig, rabolva, gyűjtogatva, rémítve e vidék szorgalmas népét; s itt rejtik el az összerablott zsákmányt. Másfél évig tartott e rettenetes állapot. 1456. július havában Hédervári László egri püspök, Pálóczy László országbíró, Perényi János tárnokmester, Pálóczy Simon és János, Homonnai István és Bertalan, olnodi Czudar Jakab, Tornai Szilveszter és Modrárt Pál az országgyűléstől felhatalmazva és megbízva Talafusz Jánossal egyezsége léptek, mely

¹⁾ Bárdossy, Moldavensis vel Szepsiensis decimae indagatio, Posonii, 1802. 24.

²⁾ Az 1466. decz. 19-én kelt oklevélben, Országos levéltár, Dl. 16.451.

szerint Talafusz Jászt bizonyos összegért kibocsátotta hatalmából. De a monostornak a megváltása nem jelentette egyúttal a szerzeteseknek a számkivetéstől való megváltását is. Mert az egyezkedő urak a monostort, nem bizva Lukács prépost erejében és hatalmában, hogy a csehek újabb támadása ellenében sikerrel fogná megvédelmezni, Kassa városára bízta s felhatalmazták a várost, hogy, ha ők Talafuszzal szemben felvállalt kötelezettségeknek a kitűzött időben eleget nem tennének, a monostort visszabocsáthatja Talafusz kezébe. Ugyanekkor 200 aranyat adtak Kassának oly célból, hogy az erődben kellő őrséget tartson, ígérve, hogy, ha további költségek merülnének fel, utólag ezeket is fedezni fogják.¹⁾

A jászói monostorban most tehát Kassa őrsége fogott helyet. De az erőd jókarbantartása, s az őrség ellátása Kassára súlyos teherként nehezedett s előbbi buzgósa²⁾ annyira alászállott, hogy már az erőd szétrombolását tervezte. Megütközéssel értesült a kassaiak e szándékáról a Temesvározt tartózkodó király s onnan adta ki parancsát, hogy Kassa az erődöt le ne rombolja, mert ekkor Talafusz újból felépítheti; sőt ellenkezőleg szorgosan őrizze s ha nem volna elegendő embere, ő a király fog vitézeket küldeni, különben felelőssé teszi a várost az esetleg bekövetkező károokért.³⁾ Pár hónappal később már Budáról értesíti a király Kassát, hogy meghagyta Talafusznak, hogy a jászói erőd lebontását, ha talán erre nézve kötelező írást is vett volna a várostól, ne sűrgesse, sőt az erről szóló levelet a városnak visszaadja; s hogy Giskrára is ráparancsolt, hogy tiltsa el Talafuszt minden erőszakos lépéstől s Giskra ezt meg is ígérte.⁴⁾ A kassaiak ismételt panaszára pedig László felszólította Abauj és Torna megyék nemességét, hogy a kassaiakat Jászó gondozásában támogassák. De, ha e megyék — írja a király — nem is

¹⁾ A Zemplénben, 1456. július 15-én kelt oklevél Kassa levéltárában, 279. sz. a.

²⁾ A Futakon 1456. nov. 4. kelt oklevél u. o. 275. sz. Papir, zárlatán pecsét.

³⁾ A Temesvározt, 1456. nov. 30-án kelt levél Kassa levéltárában, 276. sz. Papir, zárlatán pecsét.

⁴⁾ A Budán, 1457. január 2. kelt level. U. o. 282. sz.

sietnének a segélyadással, Kassa akkor is köteles Jászon őrséget tartani s az ő tudta nélkül nem rombolhatja le.¹⁾

Ezek közben Biró Lukács is lépéseket tett, hogy elvesztett otthonát visszaszerezze. Személyesen járulva László király elé, sok panasz közt kérte, hogy adja vissza monostorát s ne engedje, hogy ő szerzetestársaival prépostságán kívül számkivetésben bolyongjon. A király kész volt a prépost kérését teljesíteni, de előbb tudni kívánta, vajjon a prépost képes lesz-e a maga erejével monostorát megvédelmezni. Az ez irányban való vizsgálattal és jelentéssel Kassát bízta meg.²⁾ Kassa azonban, bár előbb maga is ismételt panaszkodott, úgy találta, hogy a prépost a saját embereivel, a saját költségén nem lesz képes megfelelni a rája váró súlyos feladatnak. Erre a király maga parancsolt meg Kassának, hogy Jászt a prépostnak át ne adja, de mint eddig, a saját őrzete alatt tartsa s maga is kész e munkájokban segédelmökre lenni.³⁾

Lukács prépost tehát tovább bolyonghatott. A bekövetkezett országos események még éppen jó időre megfosztották még a reménytől is, hogy otthonába visszatérhessen. A Hunyadi László kivégeztetését követő nagy kavargásban a csehek újból erőre kaptak, László király éppen Giskrát bízta meg a Hunyadi-ház támasztotta mozgalom leverésével. A régi fosztogatások, erőszakosságok megújultak, melyek folyamán Jászó ismét elbukott s megint csak Talafusz ütött benne tanyát. Talafusz kezében is maradt mindaddig, míg csak Mátyás nem ült hazánk trónjára s elküldte hadverő hőseit, Rozgonyi Sebestyént, Hédervári Lászlót s Magyar Balázst a csehek megtörésére. Az 1458. nyarán Sáros-Pataknál vívott döntő ütközet után Hédervári László egri püspök úzóbe vette a Sárosvára felé iramodó Talafuszt, közben Jászon megállapodott s a monostort, »a csehek kiváló erősségéért«, körülzárolta. Uderszki, az erőd hadnagya, Talafusz helyettese, látva a vesze-

¹⁾ Az ugyancsak Budán január 4-én kelt levél. U. o. 283.

²⁾ A Budán, 1457. január 20-án kelt levél Kassa levéltárában, 284. sz. Papir, belül ép pecsét.

³⁾ A Budán, 1457. febr. 2-iki levél u. o. 285. sz. Papir, zárlatán pecsét. Figyelemreméltó a két levél kelte, mert ebből következtethetünk az akkori közlekedési viszonyokra.

delmet, éjjel titkon megszökött. Másnap virradóra a vezér nélkül maradt őrség megadta magát.¹⁾

Így Jászó újból s most már végleg megszabadult a csehektől. Méltán várnök tehát, hogy a már negyedik évre számkiűzött szerzetesek végre valahára visszatérhettek ősi hajlékukba. Mégsem így történt. Mátyás király diadalmas vezéreit megjutalmazván,²⁾ miként buzitai Kardos Mihály és Radványi Balázs birtokait,³⁾ úgy most Jászót, a prépostság összes birtokait Magyar Balázsnak és fivérének⁴⁾ Kelemennek adományozta. Bizonyítja ezt többi között maga Magyar Kelemen, Maykarth János kassai esküdt házában Andrásfi György pápai közjegyző előtt tett vallomásával: »Tempore illo (1460) . . . monasterium in Jazo cum universis suis possessionibus et proventibus rexisset et possedisset . . .«⁵⁾ Magát a monostort sem kapták vissza a szerzetesek, mert abban már 1459-ben a Magyar-testvérek laktak és — szokatlanul hangzik, de igaz — éppen úgy erőszakoskodtak a környék népén, mint előbb Tornai Szilveszter a prépostságon. Még ugyanezen év őszén ugyanis a leleszi konvent Mátyás király rendeletére törvény elé idézte Magyar Balázst és Kelemen »capitanei in Jazo«, mert megbízott és kiküldött embereik Pataki László és Mihály, valamint Kéri Péter birtokain erőszakoskodtak, raboltak, sőt az utóbbit a jászói erdőbe hurczolták s ott hosszabb ideig fogságban tartották.⁶⁾

Semmit sem használt Lukács prépostnak, hogy Giskra 1462-ben meghódolt Mátyás előtt s hogy időközben a cseheket részint megfékezték, részint kiverték az országból. Csak hosszú tíz év keserű megpróbáltatásai után ütött a megváltás órája.

¹⁾ Bonfini, III. 10. 537.

²⁾ Országos levéltár, Dl. 15.278.

³⁾ Buzitai Kardos Mihály birtokai: Reste, Kány, Radványi Balázs birtokai: Radvány és Szakály hűtlenség folytán szálltak a koronára. Országos levéltár, Dl. 15.412.

⁴⁾ Kelemen fivére volt Balázsnak, nem pedig fia, mint a rendi történetírók mondják. A következő szám alatt jelzett oklevél kétséget kizárólag mondja ezt.

⁵⁾ Jászói házi levéltár, fasc. XI. 211. és 212.

⁶⁾ Leleszi országos levéltár, fasc. act. 1459. 22.

1464-ben adta vissza Mátyás Jászót és birtokait Lukács prépostnak. Kötelezte azonban a prépostot, hogy Magyar Balázsnak kárpótlásul ama költségeikért, melyeket a monostor megerősítésére, jókarbantartására időközben fordított, bizonyos összeget fizessen. Méltányolta mégis a prépost szűkös anyagi helyzetét s tovább ment jóakarátában a király, mikor meghagyta Nógrád megye nemesi rendjeinek, hogy a jövő 1465. évben a királyi kincstárt illető adót, öt telek után számítva egy aranyat, Biró Lukács prépost megbízottainak szolgáltatassák be, hogy eleget tehessen Magyar Balázsnak.¹⁾ S csak most foghatott hozzá Lukács prépost, hogy törhetetlen erélyvel s nem csüggedő kitartással gyógyítsa a sebeket, melyek prépostságát e zivatáros években érték.²⁾

Hogy mennyire meghiűbbant e korban az erkölcsi érzék, mennyire uralkodott e kor fiain az önösség, világosan bizonyítja ez éveknek ama kiáltó, de szomorú jelensége, hogy akadtak számosan úgy a főrangúak mint az alsóbb osztályúak között, kik vagy haszonlesésből, vagy merő bosszúból, de soha eléggé menthető okból, a csehekkel czimboráltak. A Podmaniczkiakat,³⁾ a Szécsieket,⁴⁾ a Csicseri nemeseket⁵⁾ csak említjük.

¹⁾ Mátyás oklevele Budán kelt 1464. július 20-án. Eredetije a jászói házi levéltárban, fasc. XI. 207.

²⁾ Lukács prépost buzgalmát siker koronázta, az elidegenített javakat visszaszerezte s csak a kérésí birtokot volt kénytelen idegen kezében hagyni. Rendkívül érdekes a mód, a hogyan a prépostság e birtoka idegen kezébe jutott. Kérésí Góbis Mihály diák, a konvent jegyzője, hűtlenül felhasználta a veszedelmet, a mikor a prépost és konventje a csehek elől elmenekültek Jászóról s a levéltár »in certis locis munitis et fortalicis« talált ideiglenes oltalmat. Megkerítette a konvent hiteles pecsétjét s a kérésí birtokot a prépost tudta nélkül önhatalmúlag önmagának s testvéreinek adományozta, s abba magát és testvéreit, Pált és Miklóst annak rendje és módja szerint egy konventi s egy királyi emberrel beiktattatta. Törvényeink szigorú büntetéssel sújtották az oklevélhamisítókat; úgy látszik azonban, hogy Góbis Mihály elkerülte a büntetést, mert Márton prépost (1486—1497) már utódjaitól követelte vissza a birtokot s ebbeli törekvései sikerrel is jártak. Jászói házi levéltár, fasc. XII. 242.

³⁾ Szécsí Dénes érsek és Országh Mihály nádor fentebb idézett levele.

Perényi Jánosról már előbb jeleztük, hogy Talafuszt hathatósan támogatta a jászói monostor elfoglalásában.¹⁾

Valamennyi között azonban leginkább megdöbben az a vád, melyet 1453-ban emeltek a már sokszor említett Bíró Lukács jászói prépost ellen. Nem kisebb dologról van szó, minthogy a mondott évben, tehát éppen akkor, mikor Axamith indult új rablásokra, Tornai Szilveszter és fiai, István, Benedek, János és László, nemkülönben Tornai Osvát, néhai Tornai Vidnek, Szilveszter testvérének a fia panaszt tettek Pálóczi László országbírónál, hogy Lukács jászói prépost a legrégibb idők óta fogva mindig a csehekkel czimborált; minapában pedig ugyanezek a csehek Lukács prépostnak az egyetértésével, sőt meghagyásából Tornai Szilveszternek tornai várnagyát, Videt, legyilkolták, sok más alattvalóját fogságba hurczolták s ott elvesztették; legújabban magát Tornavárát akarták lajtorjákon megmászni és megrabolni; mindezekkel meg nem elégedve, több falut, templomot, lakóhelyet felperzselték s ezekkel a panaszosoknak nem kevesebb mint száz-ezer frt kárt okoztak.²⁾

¹⁾ Mátyás király adománylevele Rozgonyi Sebestyén számára, közli Kaprinay, II. 450—452.

²⁾ Csicserei Zsigmondot már 1445-ben arról vádolták, hogy a csehekkel titkon egyetért. Ekkor azonban Ung megye nemesi törvényszéke felmentette a vád alól. (Hazai oklevéltár, 410. l.) De valóban találatot a vád 1451-ben, mikor a Csicseriek Bacska Balázs leleszi prépostot Kaposra akarták csalni, hogy ott előre megbeszélt terv szerint a Nagy-Kövesd várában lakó cseheknek szolgáltassák ki. Igaz, hogy rajtavesztettek, mert a prépost még jókor értesült a kelepczéről és elmenekült; a csehek pedig boszújukban a Csicserieket és a kaposiakat serezték meg. (Már fentebb idézett oklevél szerint.)

³⁾ Országos levéltár, DL. 16.451.

⁴⁾ „... Lucas prepositus a primario tempore guerrarum post obitum Alberti regis in partibus istis superioribus in hoc regno continuatum semper cum Bohemis, huius regni notoriis emulis commorasset et participasset; nuperrime vero ... annotati Bohemi ex consensu et subordinatione ipsius prepositi iam fatorum Silvestri et aliorum castellanum de castro ipsorum Thorna Vitum miserabili nece interemissent ac plurimas alias personas ipsorum captivacione et perempcione deperdidissent; insuper iterato his diebus proxime preteritis idem castrum Thorna associatis sibi quibusdam nephariis complicitibus, per scalas ... subintrare ac furari facere presto fuissent; adhuc his non contentus plurimas possessiones,

Első pillanatra azt hihetnők, hogy az egész vád Tornai Szilveszter bosszúműve, mert, mint nagyon jól tudjuk, éppen ő ellene tett panaszt Lukács prépost minden törvényes fórumon, hol csak panasz tehető. De mielőtt véleményünket kimondanók, vizsgáljuk meg jobban a kérdéses oklevelet. Ugyanazon a levélen, melyben Pálóczi a vizsgálatot elrendeli, megtaláljuk a leleszi konvent jelentését is. Az országbíró ugyanis a Tornaiak vádjának hivatalos megvizsgálására a leleszi konventet szólította fel. A nevezett konvent kiküldöttje pedig András rendtag Méhészi László királyi emberrel együtt a helyszínen szerzett tapasztalatok alapján úgy találta, hogy a vád igaz, kivéve az okozott károk felbecsült értékét »dempto solum certo numero dampnorum illatorum«, miért is a novaji birtokán időző Lukács prépostot szent György nyoleczadára a király elé idézte. Azt hisszük, nem tévedünk, mikor azon meggyőződésünknek adunk kifejezést, hogy a leleszi konvent ama jelentését, hogy a vád igaz, úgy kell értenünk, hogy a csehek a Tornaiaktól panaszolt tényeket valóban a jászói prépost egyetértésével s meghagyásából vitték véghez. Így és nem másképp. Mert a Tornaiak vádjának azon részét, hogy Lukács prépost a csehek bejövetelétől, 1440-től, e rablókkal czimborált volna, megdönti amaz egy tagadhatatlan tény, hogy ugyanezek a csehek, kiknek szövetségében most említették, 1448-ban megrohanták a jászói monostort s ugyanezt a Lukács prépostot menekülni kényszerítették. Nem akarjuk mi Lukács prépostot fehérre mosni, csak az igazságot, a mennyire hozzájuthatunk, kideríteni. A leleszi konvent jelentése igaz, a csehek a prépost meghagyásából törtek a Tornaiak ellen. De ne feledjük, hogy ugyanakkor, mikor a csehek a prépost otthonát is feldúlták s magát földönfutóvá tették, Tornai Szilveszter volt az, ki lábbal taposva minden emberi jogot, nem tisztelve a tulajdont, megvetve a törvényt, a leggonoszabbul támadt a prépostság birtokaira és így — azt hisszük, helyes

ecclesias ac domos eorundem mediantibus ipsis Bohemis ex sua subordinatione comburi fecisset ac plurima dampna ad centum millia flor. auri ... intulisset ...» Az oklevél a leleszi országos levéltárban, papír, fasc. act. 1453. 24.

úton járunk — a prépost sehol sem találván hathatós orvoslást, sem méltó megtorlást a hatalmas főúr garázdaságai ellen, — ember volt ő is, — bosszúra gondolt s a cseheket uszította Torna romlására.

* * *

Fejtegetésünknek végére értünk. Iparkodtunk kitűzött célunkat megvalósítani. Az országos jelentőségű események szolgáltatta keretben végigkísértük Giskrát fellépésétől Mátyás előtt történt meghódolásáig. Figyelemmel voltunk mindvégig Abaujmegyére. Arra törekedtünk, hogy ez évtizedeknek ne csupán politikai történetét ismertessük, de vallási, erkölcsi életét is feltűntessük, mert annak megértéséhez nem egyszer ez adja a megoldás kulcsát. Láttuk, hogy a belső, zilált állapotokat mint váltja fel lassan a törvényes rend. Elmúltak azok az idők, mikor »az igazság mélyen hallgatott, a szemérem korlátai le voltak rontva, ... a vas önkény ... az erőszak zúzott össze mindent, mikor semmi sem volt biztos, csak az, hogy a testvér is ellenség«. ¹⁾ Az erőskezü, igazságos Mátyás ült a trónon, ki megadta hazánknak a már régóta nélkülözött, áldásos belső nyugalmat.

¹⁾ Schwandtner, Script. rer. Hung. II. 9. Vitéz János levele.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtár 10430/195.2 sz.

Tizenkettedik kötet. I. Adalék Pannónia történetéhez Antonius apu korában. *Hampel Józseftől.* 40 fill. — II. Szabolcs vármegye alakulása. *Kandra Káostól.* 60 fill. — III. Az 1687/88-iki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 60 fill. — IV. Mabillon János a diplomatika megállapítója. *Horvát Árpádtól.* 80 fill. — V. Az 1642-ik évi szőnyi békekötés története. *Majláth Béától.* 14 fill. — VI. A mai Nagyvárad megalapítása. *Bunyitay Vinczéltől.* 40 fill. — VII. Összehasonlító vizsgálatok a hazai és észak-európai praehistorikus kőeszközök eredete és régisége körül. Első fele *Ortway Tivadartól.* 80 fill. — VIII. Ugyanaz. Második fele. 1 kor. 20 fill. — IX. Az 1646-ki rokaji tanácskozmány. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — X. A becskeréki vár. *Szentkláray Jenőtől.* 60 fill.

Tizenharmadik kötet. I. Lányai Zsigmond és a nagyszombatai béketanácskozmány 1644—45-ben. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — II. A Praehistorikus kőeszközök régiségi jellegeiről. *Ortway Tivadartól.* 60 fill. — III. A kolozsvári öves-legények strikeja 1573-ban és 1676-ban. *Deák Farkastól.* 80 fill. — IV. Török János szerepe a linczi békekötésben. 1645. *Zsilinszky Mihálytól.* — V. Rövid észrevételek Kemény János önéletrajzáról. *Deák Farkastól.* — VI. Szilágymegye középkori műemlékei. *Bunyitay Vinczéltől.* 60 fill. — VII. Az eperjesi tanácskozmány 1647/48-ban. *Zsilinszky Mihálytól.* 80 fill. — VIII. Rosztizlaw galicziai herceg IV. Béla magyar Lirálnak veje. *Wenzel Gusztávtól.* 20 fill. — IX. A Székelyek származásáról és intézményeiről. *Orbán Balázstól.* 40 fill. — X. Az örökös főispánság a magyar alkotmánytörténetben. *Hajnik Imrétől.* 1 kor. 20 fill. — XI. 1708-ki pozsonyi országgyűlés történetéhez. *Zsilinszky Mihálytól.* 1 kor. 20 fill. — XII. Bothlen Gábor diplomáciai összeköttetéseiből. *Orágy Lipóttól.* 1 kor.

Tizennegyedik kötet. I. Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről. *Pulszky Ferencztől.* 40 fill. — II. *Duka Tivadar* Körösi Csoma Sándorról. *Jakab Elektől.* 80 fill. — III. A magyar jobbágynépesség száma a mohácsi vész után. *Acsády Ignácztól.* 60 fill. — IV. Carvajal János bibornok magyarországi követségei 1448—1461-ben. *Fraknói Vilmostól.* 1 kor. — V. Tanulmányok a népvándorlás korának emlékeiről. *Pulszky Ferencztől.* 80 fill. — VI. Tanulmányok a rómaiak dáciai aranybányászatáról. *Téglás Gábertől.* 80 fill. — VII. A csehok történetéről Magyarországon. *Szűcs Lajostól.* 2 kor. 80 fill. — VIII. A pécsi egyházmegye alapítása és első határai. *Ortway Tivadartól.* 1 kor. 60 fill. — IX. A magyar nemesség és birtokviszonyai a Mohácsi vész után. *Acsády Ignácztól.* 1 kor. 60 fill. — X. A magyar pogány sirleletek. *Pulszky Ferencztől.* 40 fill.

Tizenötödik kötet. I. Tanulmányok a rómaiak dáciai aranybányászatáról. *Téglás Gábertől.* 1 kor. 80 fill. — II. Oláhok költöztetése Délmagyarországon a múlt században. *Szentkláray Jenőtől.* 40 fill. — III. A szepesi jog. *Demkő Kálmántól.* 80 fill. — IV. A királyi bírósági személyes jelenléte és ennek helytartója a vegyesbíráskodás korszakában. *Hajnik Imrétől.* 40 fill. — V. Kálmán király oklevelei. *Fejérvetaky Lászlótól.* 1 kor. 80 fill. — VI. Bihar vármegye oláhjai s a vallásunio. *Bunyitay Vinczéltől.* 1 kor. 50 fill. — VII. Szerémi György élete és emlékirata. *Szűcs Lajostól.* 1 kor. 50 fill. — VIII. Szerémi emlékirata kiadásának hiányai. *Szűcs Lajostól.* 90 fill. — IX. Nagy Lajos magyar király viszorya Giannino di Guccio francia trónkövetelőhöz. *Pör. Antaltól.* 80 fill. — X. A Pécz nemzetség örökösödési pere